

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Eliška Kneiflová

**Úprava literárního textu pro žáky slabozraké na prvním
stupni základních škol**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucí práce a uvedla jsem v ní veškerou literaturu a ostatní informační zdroje, které jsem použila.

V Olomouci, dne 7. června 2023

.....

Eliška Kneiflová

Poděkování

Děkuji paní doktorce Růžičkové za vstřícný přístup a odborné rady, které mi během vedení práce poskytovala. Dále bych ráda poděkovala grafičce Tereze Janákové, bez které by realizace pracovních listů nebyla možná. V neposlední řadě děkuji mé rodině a přátelům za obrovskou podporu, které si nesmírně vážím.

Eliška Kneiflová

Obsah

Úvod.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 OSOBA SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	7
1.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením	8
1.2 Vymezení slabozrakosti a zbytků zraku	12
1.2.1 Osoby slabozraké	12
1.2.2 Osoby se zbytky zraku	13
1.2.3 Důsledky slabozrakosti a zbytků zraku	14
2 ŽÁK SLABOZRAKÝ A ŽÁK SE ZBYTKY ZRAKU V ZÁKLADNÍ ŠKOLE	16
2.1 Specifika průběhu školní docházky	17
2.2 Zásady zrakové hygieny	17
2.2.1 Korekce zrakové vady	18
2.2.2 Světelné podmínky	18
2.2.3 Lokalizace pracovního místa	19
2.2.4 Interiér	20
2.2.5 Limitace zrakové práce	22
2.2.6 Specifika textového materiálu	22
2.2.7 Specifika obrazového materiálu	24
2.2.8 Specifika grafického projevu	25
2.3 Kompenzační pomůcky při práci s textovými a obrazovými materiály	25
3 PRACOVNÍ LISTY	29
3.1 Funkce pracovních listů	29
3.2 Výhody a nevýhody pracovních listů	30
3.3 Tvorba pracovních listů	31
II. EMPIRICKÁ ČÁST	33
4 TVORBA PRACOVNÍCH LISTŮ KE KNIZE SEDMILHÁŘ JOSÍFEK	33
4.1 Učivo zahrnuté v pracovních listech a jeho výběr	33
4.1.1 Rozvržení učiva v rámci jednotlivých předmětů v souvislosti s kapitolami knihy	34
4.2 Grafické aspekty pracovních listů	36
4.2.1 Formát pracovních listů	37
4.2.2 Typ písma a jeho velikost	38
4.2.3 Ilustrace a specifika barev	39
4.2.4 Specifika barevného podbarvení v zadání jednotlivých listů	40
4.2.5 Vývoj a úpravy pracovních listů	43
4.3 Grafické zpracování pracovních listů – Tereza Janáková	46
5 METODIKA PRACOVNÍCH LISTŮ	48

5.1	Metodika k pracovnímu listu: 1.1 Český jazyk	48
5.2	Metodika k pracovnímu listu: 1.2 Prvouka	49
5.3	Metodika k pracovnímu listu: 1.3 Anglický jazyk	50
5.4	Metodika k pracovnímu listu: 2.1 Český jazyk	53
5.5	Metodika k pracovnímu listu: 2.2 Pracovní výchova.....	54
5.6	Metodika k pracovnímu listu: 3.1 Český jazyk	56
5.7	Metodika k pracovnímu listu: 3.2 Matematika	57
5.8	Metodika k pracovnímu listu: 4.1 Český jazyk	59
5.9	Metodika k pracovnímu listu: 4.2 Matematika	61
5.10	Metodika k pracovnímu listu: 4.3 Tělesná výchova.....	62
5.11	Metodika k pracovnímu listu: 5.1 Český jazyk	63
5.12	Metodika k pracovnímu listu: 5.2 Matematika	65
5.13	Metodika k pracovnímu listu: 6.1 Český jazyk.....	67
5.14	Metodika k pracovnímu listu: 6.2 Matematika	69
6	DISKUSE.....	70
6.1	Evaluace pracovních listů a doporučení pro praxi	70
6.2	Limity výzkumu	77
	Závěr	78
	Seznam použitých zdrojů	79
	Seznam použitých zkratk.....	83
	Seznam obrázků	84
	Seznam tabulek	85
	Seznam příloh.....	86
	Anotace	87

Úvod

„S pomocí knih se mnozí stávají učenými i mimo školy. Bez knih nebývá učený nikdo ani ve škole.“

— *Jan Amos Komenský*

Přiblížení literatury žákům se slabozrakostí vnímám jako velice důležitý, avšak složitý krok, jelikož tito žáci vyžadují velice široká specifika učebních textů. Na myšlenku vytvoření souboru pracovních listů, které budou vycházet z konkrétního díla mě přivedla praxe, kterou jsem absolvovala v lednu 2022 v Základní škole pro žáky s poruchami zraku na Náměstí Míru v Praze. Během praxe jsem se dozvěděla o celkovém nedostatku učebních materiálů přímo určených žákům se slabozrakostí a žákům se zbytky zraku. Těmto žákům totiž nedostačuje pouze zvětšený učební text, pracovní list, část knihy a podobně, které jsou určené primárně pro intaktní populaci. Při zvětšení totiž dochází ke zhoršení kvality dokumentu. Dalším nedostatkem může být typ ilustrací, které nemusí splňovat požadavky žáků se slabozrakostí a zbytky zraku. Na základě těchto zjištění jsem se rozhodla vytvořit soubor úplně nových pracovních listů, který bude přímo odpovídat potřebám těchto žáků. Jejich prostřednictvím přiblížím literární dílo „Sedmilhář Josífek“, jelikož formát, ve kterém se kniha distribuuje, není pro ně vhodný.

Diplomová práce s názvem *Úprava literárního textu pro žáky slabozraké na prvním stupni základních škol* se skládá ze dvou částí, jedná se o teoretickou a empirickou část. Cílem diplomové práce je vytvoření souboru čtrnácti pracovních listů vycházející z výše zmíněné knihy, tak aby listy splňovaly všechny požadavky žáků se slabozrakostí a zbytky zraku. Dílčím cílem je také vytvoření souboru metodik pro pedagogiky k těmto listům. Dalším dílčím cílem je jejich ověření v edukačním procesu.

Teoretická část se skládá ze tří kapitol. V první kapitole je nastíněna osoba se zrakovým postižením, vymezením a klasifikací této skupiny. Druhá kapitola se zabývá žáky se slabozrakostí a zbytky zraku a podrobně rozebírá specifika textových a obrazových materiálů pro tyto žáky. Třetí kapitola se zaměřuje na teoretický rámec tvorby pracovních listů.

Empirická část se také skládá ze tří kapitol. Čtvrtá kapitola této práce podrobně popisuje vývoj a tvorbu pracovních listů, jak zahrnuté učivo, tak grafické aspekty. Metodika k jednotlivým pracovním listům je popsána v páté kapitole. Šestá kapitola přináší evaluaci pracovních listů a doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OSOBA SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

V první kapitole této diplomové práce si nastíníme osobu se zrakovým postižením. Kritérií hodnocení zrakového postižení je mnoho, pro naše účely je ale zásadní vybrat správnou definici, díky které vymežíme tuto širokou skupinu. Budeme na tyto osoby nahlížet ze dvou hledisek – speciálněpedagogického a lékařského. Dále vymežíme speciálněpedagogické a lékařské obory, které se problematikou osob se zrakovým postižením zabývají. V neposlední řadě zmíníme i anglický termín pro tuto skupinu osob.

V následujícím odstavci se budeme zabývat prvním, speciálněpedagogickým hlediskem problematiky osob se zrakovým postižením.

Podle Ludíkové (1988), je člověk, který má zrakové postižení posuzován pole toho, zda i po veškeré možné brýlové, chirurgické a jiné korekci vykazuje problémy fungování v běžném životě. Valenta (2015) doplňuje, že je jako osoba s těžkým zrakovým postižením brán jedinec, který má problém s orientací a samostatným pohybem, dále má omezený přístup k informačním zdrojům. Zrakové postižení se podepisuje také na míře socializace a možnostech pracovního uplatnění. Do této skupiny tedy nespádají jedinci, kteří mají nějaké zrakové obtíže, ale k vykompenzování jim stačí klasická korekce pomocí dioptrických brýlí.

Druhé pojetí, které nám dokreslí představu o tom, jak vymezit člověka se zrakovým postižením je hledisko lékařské.

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO in Vítková, 2004), je člověk se zrakovým postižením, ten, který má postiženy zrakové funkce trvající i po medicínské léčbě nebo po standardní korekci refrakčních vad, dále je tak brána osoba, která má zrakovou ostrost (vizus) horší než $6/18^1$ (0,3) až po světlocit, nebo je jeho zorné pole omezeno pod 10 stupňů při centrální fixaci, přitom ale tato osoba užívá nebo je potencionálně schopna užívat zrak na plánování a provádění vlastních činností.

Speciálněpedagogickým oborem, který se zabývá osobami se zrakovým postižením je tyflopédie (Röderová, Květoňová, Nováková, 2007). Původ toho názvu můžeme vidět ve složenině ze slov tyflos, což je slepý a paideia, což znamená v překladu výchova nebo výuka. Rozmachu se tento obor dočkal po druhé světové válce v roce 1948 (Flenerová, 1982).

¹ Hodnota 6/18 nám ukazuje, že pacient při vyšetření vizu přečetl na 6 metrů správně řádek na optotypové tabuli označený číslem 18. Číslo 18 je označení pro vzdálenost v metrech, ze kterého by správně přečetlo řádek intaktní oko (Jančárová, 2004).

V současnosti se ale stále více setkáváme s nejednotností užívání názvu pro tuto vědní disciplínu. V různých publikacích se terminologie liší, proto se postupně rozvíjí snaha o sjednocení názvu této vědní disciplíny. Nejednotné termíny jsou proto pomalu nahrazovány pojmem: Speciální pedagogika osob zrakově postižených (Jesenský in Růžičková, 2006). V zahraničí se pro osoby se zrakovým postižením užívá termín: *people with visual impairment* (Röderová, Květoňová, Nováková, 2007).

Osoby se zrakovým postižením jsou z lékařského pohledu klienty oftalmologie (Kraus, 1997).

Můžeme tedy říci, že speciálněpedagogické hledisko vymezuje tuto skupinu osob spíše podle praktického fungování v běžném životě s přihlédnutím k psychologickým aspektům. Medicínské hledisko se řídí hlavně stupně vizu. Dále jsme se dozvěděli, že pojem speciální pedagogika osob zrakově postižených je v současnosti jednotící název pro tuto vědní disciplínu.

V následujících podkapitolách se budeme věnovat jednotlivým klasifikacím osob se zrakovým postižením a poté konkrétněji vymezíme slabozrakost a zbytky zraku.

1.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením

Pro potřeby této práce si musíme nastínit klasifikaci neboli třídění osob se zrakovým postižením. Budeme se nadále orientovat na měřítko speciálněpedagogické, kde konkrétněji rozebereme klasifikaci podle stupně postižení a typu postižení. Dále se zaměříme na měřítko oftalmologické.

Světová zdravotnická organizace (WHO), považuje celosvětový výskyt zrakového postižení jako zásadní problém. Nejvíce tuto problematiku vnímáme v rozvojových zemích, kde je obecně zanedbaná primární prevence, takže se nepovede zamezit vzniku závažného zrakového postižení včas. Odhadem se dostáváme k číslu kolem 45 milionů jedinců nevidomých a 135 milionů lidí těžce zrakově postižených (Rozsival in Finková, Ludíková, Růžičková, 2007). Statistika počtu osob se zrakovým postižením se liší. Statistický úřad České republiky eviduje více než 87 000 jedinců nevidomých a slabozrakých. Tyfloservis eviduje okolo 100 000 nevidomých a slabozrakých, což by v přepočtu vycházelo na 1 % z celkového počtu obyvatel. Evropská unie pracuje s číslem 30 milionů nevidomých na 500 milionů obyvatel, což v České republice vychází na 600 000 osob s nevidomostí (SONS ČR, 2016).

Pokud chceme klasifikovat tuto velice širokou a různorodou skupinu osob se zrakovým postižením narážíme na mnohá úskalí, protože se v odborné literatuře a člancích setkáváme s různými měřítky.

Dále je také důležité zmínit, že v České republice neexistuje jednotná kategorizace. Třídění osob se zrakovým postižením je pojímáno každým resortem zvlášť. Klasifikace je jinak pojímána v rámci zdravotnického sektoru, školského sektoru, a také v rámci sociálního sektoru (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

Pro naše potřeby speciálních pedagogů, bude nejlepší zvolit měřítko speciálněpedagogické, kde se budeme orientovat podle stupně postižení a podle typu postižení. Dále nás bude zajímat klasifikace oftalmologická, která bere jako základní kritérium zrakovou ostrost – vizus, někteří oftalmologové se ještě řídí stavem zorného pole. Tyto dvě klasifikace nám přinesou ucelený obraz o třídění osob se zrakovým postižením. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

Ze speciálněpedagogického hlediska tedy rozlišujeme 4 skupiny podle stupně postižení:

- 1. Osoby nevidomé
- 2. Osoby se zbytky zraku
- 3. Osoby slabozraké
- 4. Osoby s poruchou binokulárního vidění (Ludíková, 1988). Růžičková (2006) tuto klasifikaci doplňuje ještě o pátou skupinu: Osoby později osleplé.

Klasifikaci výše doplníme ještě typologií zrakových vad podle typu postižení:

- Ztráta zrakové ostrosti
- Postižení šíře zorného pole
- Poruchy barvocitu
- Okulomotorické obtíže
- Obtíže při zpracování zrakových podnětů (Květoňová – Švecová in Růžičková, 2006).

Opustíme nyní měřítko speciálněpedagogické a přesuneme se k oftalmologickému hledisku. Kuchynka (in Finková, Ludíková, Růžičková, 2007) definuje zrakové postižení podle zrakové ostrosti takto:

- 1. Normální zrak: je definován zrakovou ostroší větší než 6/18
- 2. Zrakové postižení: je definováno zrakovou ostroší v intervalu 6/18 až 6/60
- 3. Vážné zrakové postižení: je definováno zrakovou ostroší v intervalu 6/60 až 3/60
- 4. Slepota: je definována zrakovou ostroší menší než 3/60

Kraus (1997) definuje osobu se zrakovým postižením podle zrakové ostrosti a zorného pole. Z hlediska medicínského je tedy osoba se zrakovým postižením takový jedinec, který trpí poklesem centrální zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 i s optimální korekcí. Takové snížení zrakové ostrosti je bráno jako ztráta zraku. O slabozrakosti a nevidomosti tedy hovoříme podle toho, o jak závažný pokles zrakové ostrosti se jedná s přihlédnutím ke zúžení zorného pole. Je tedy zřejmé, že Kraus i Kuchynka se shodují v tom, od jakého poklesu vizu již definujeme zrakové postižení (Kraus, 1997).

Jako další lékařskou kategorizaci zmíníme třídění Světové zdravotnické organizace (WHO). Ta vymezuje osoby se zrakovým postižením podle Mezinárodní klasifikace nemocí – 10. revize (MKN-10) pod kódem H54 v následujících kategoriích (ÚZIS: MKN-10, 2023).

Pro naše účely uvádíme pro přehlednost v tabulce pouze hodnoty zrakové ostrosti.

0 Mírná nebo žádná zraková vada	Zraková ostrost je stejná nebo lepší než 6/18 (0,3)
1 Středně těžká zraková vada	Zraková ostrost je horší než 6/18 (0,3) a stejná nebo lepší než 6/60 (0,1)
2 Těžká zraková vada	Zraková ostrost je horší než 6/60 (0,1) a stejná nebo lepší než 3/60 (0,05)
3 Slepota	Zraková ostrost je horší než 3/60 (0,05) a stejná nebo lepší než 1/60 (0,02) nebo počítání prstů na vzdálenost 1 metru
4 Slepota	Zraková ostrost je horší než 1/60 nebo počítání prstů na vzdálenost 1 metru a stejná nebo lepší než vnímání světla
5 Slepota	Žádné vnímání světla
9	Zraková ostrost je nezjištěna nebo nespecifikována

Tabulka 1 – Klasifikace zrakového postižení podle MKN-10 (ÚZIS: MKN-10, 2023)

Musíme pracovat ale i s novou Mezinárodní klasifikací nemocí – 11. revizí (MKN-11), která již vstoupila v platnost v lednu 2022, ale stále probíhá pětileté přechodné období (ÚZIS: MKN-11, 2023).

Pro nás to znamená, že se musíme orientovat v obou revizích. V následující tabulce můžeme vidět, jak je v nové revizi klasifikováno zrakové postižení. Hlavním rozdílem mezi 10. a 11. revizí je posunutí hranice mírné zrakové vady z hodnoty 6/18 na hodnotu 6/12.

0 Žádná zraková vada	Zraková ostrost je stejná nebo lepší než 6/12 (0,5)
1 Mírná zraková vada	Zraková ostrost je horší než 6/12 (0,5) a stejná nebo lepší než 6/18 (0,3)
2 Středně těžká zraková vada	Zraková ostrost je horší než 6/18 (0,3) a stejná nebo lepší než 6/60 (0,1)
3 Těžká zraková vada	Zraková ostrost je horší než 6/60 (0,1) a stejná nebo lepší než 3/60 (0,05)
4 Slepota	Zraková ostrost je horší než 3/60 (0,05) a stejná nebo lepší než 1/60 (0,02) nebo počítání prstů na vzdálenost 1 metru
5 Slepota	Zraková ostrost je horší než 1/60 (0,02) a stejná nebo lepší než vnímání světla
6 Slepota	Žádné vnímání světla
9	Zraková ostrost je nezjištěna nebo nespecifikována

Tabulka 2 – Klasifikace zrakového postižení podle MKN – 11 (ÚZIS: MKN-11, 2023)

V podkapitole jsme zmínili výskyt zrakového postižení jako celosvětový problém. Markantním se stává v rozvojových zemích, kvůli zanedbání primární prevence. Jakožto speciální pedagogové se při klasifikaci osob se zrakovým postižením zaměřujeme na speciálněpedagogické a lékařské hledisko, tyto dvě klasifikace nám nejlépe vykreslí možnosti této skupiny osob. Pro kvalitní posouzení této skupiny potřebujeme znát jak stupeň a typ postižení, tak stupeň zrakové ostrosti a hodnotu zúžení zrakového pole.

1.2 Vymezení slabozrakosti a zbytků zraku

V následující podkapitole a jejích částech se budeme věnovat slabozrakosti a zbytkům zraku, hlavně vymezením těchto pojmů. První se zaměříme na slabozrakost, jelikož je tento pojem pro diplomovou práci stěžejní. Budeme se věnovat vymezení, anglické terminologii a také příčinám slabozrakosti. Nesmíme ovšem opomenout ani zbytky zraku. Protože se slabozrakostí úzce souvisí, vymezíme obdobným způsobem i toto postižení zraku.

Budeme se držet kombinace speciálněpedagogického a oftalmologického vymezení, jelikož stupeň zrakové ostrosti je pro správné určení slabozrakosti a zbytků zraku velice důležitý ukazatel. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

1.2.1 Osoby slabozraké

Osoby slabozraké jsou velmi širokou skupinou, v následujících odstavcích se budeme snažit diferencovat tyto osoby, musíme mít ovšem na paměti, že každý člověk se slabozrakostí potřebuje svůj individuální přístup. Při určování slabozrakosti používáme nejčastěji oftalmologické vymezení.

„Slabozrakost je ireverzibilní² pokles zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 až 3/60 včetně. Z praktického hlediska dělíme slabozrakost na lehkou – do 6/60 včetně a těžkou – pod 6/60 do 3/60 včetně.“ (Kraus, 1997, s. 317).

Röderová, Květoňová, Nováková (2007) doplňují, že bez ohledu na centrální zrakovou ostrost je jako osoba se slabozrakostí brán jedinec, který má zorné pole oboustranně zúžené na 20 stupňů.

Ludíková (1988) se při vymezení slabozrakosti řídí zrakovou ostroší obou očí. Při slabozrakosti je podle ní zraková ostrost snížena do takové míry, že i po optimální brýlové korekci má jedinec s tímto postižením problémy v běžném životě.

Pro potřeby vzdělávacího procesu, můžeme osoby se slabozrakostí ještě rozčlenit do tří skupin podle závažnosti postižení, a to na lehce, středně a těžce slabozraké (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

V zahraničí se pro osoby se slabozrakostí setkáváme s termínem: *people with low vision*. Obecně ji zahraniční zdroje definují jako výrazné zhoršení zraku, které nelze zkorigovat standardní optickou korekcí, lékařskou léčbou nebo chirurgickým zákrokem (Gudgel, Turbert, 2023).

² nezvratný

Je třeba zdůraznit, že slabozrakost kromě toho, že je vada nevratná, vzniká na orgánovém podkladu. Narušeno může být zrakové centrum, zrakové dráhy a v neposlední řadě může být poškozeno vnitřní i vnější oko (Ludíková, 1988). Ke sníženému vizu se u slabozrakosti mohou přidat problémy s poruchami zorného pole, jak již bylo zmíněno výše. Tyto poruchy se mohou projevit výpadkem zorného pole takzvaným skotomem (Röderová, Květoňová, Nováková, 2007).

Tato skupina osob je opravdu široká a rozmanitá, stejně tak je objemná i etiologie³, která ke vzniku slabozrakosti vede. Za základní příčiny slabozrakosti se považuje myopia a hypermetropia gravis⁴ – těžká krátkozrakost a těžká dalekozrakost, glaukom – „zelený zákal“, katarakta – „šedý zákal“, nystagmus – mimovolné oční pohyby, afakia – nepřítomnost čočky, albinismus, atrophie nervi optici – atrofie zrakového nervu, hemeralopie – šeroslepost, fotofobie – světloplachost (Růžičková, 2006).

Nyní je jasnější, o jakou skupinu osob se jedná, soustředit se musíme na mnoho hledisek, podle které tyto osoby posuzujeme. České vymezení se shoduje se zahraničním pohledem na tento stupeň postižení zraku. Příčin, které vedou k diagnóze slabozrakost je obrovské množství, stále ale platí, že stěžejní je včasná diagnostika a prevence.

1.2.2 Osoby se zbytky zraku

Osoby se zbytky zraku jsou specifickou skupinou. Ke správnému vymezení potřebujeme vždy další informace ohledně stavu posuzovaného jedince. S touto skupinou osob se seznámíme v následující části podkapitoly.

Musíme se zde orientovat pouze podle speciálněpedagogického vymezení, jelikož v lékařské terminologii není termín osob se zbytky zraku vymezen (Růžičková, 2006).

Ludíková (2003) definuje osoby se zbytky zraku, jako hraniční skupinu na pomezí mezi těžkou slabozrakostí a praktickou nevidomostí, zahrnující děti, mládež a samozřejmě dospělou populaci. Při orientaci na stupeň vizu této skupiny, ale použijeme oftalmologické hledisko, které nám udává zrakovou ostrost 3/60 – 0,5/60, z tohoto důvodu hovoříme o hraniční skupině osob.

Röderová, Květoňová, Nováková (2007) dodávají hledisko zorného pole. U těchto osob je omezeno na 5 až 10 stupňů kolem centrální fixace.

³ příčina

⁴ myopia gravis -6,25 a více dioptrií, hypermetropia gravis nad +7 dioptrií (Hycl, Trybučková, 2008)

Záškodná (1985) vymezuje toto postižení zraku podle orientace v prostoru. Podle ní se jedinec se zbytky zraku je schopný hrubě orientovat v osvětleném prostoru. Dále doplňuje, že v případě slabozrakosti se nejedná o vadu pouze ireverzibilní (zhoršující se), ale že se postižení zraku může i zlepšit nebo se může jednat, v některých případech, o vadu ustálenou.

V zahraničí je terminologie osob se zbytky zraku poněkud nejednotná, nejčastěji se ale setkáváme s termínem: *people with residual vision* (Sabel, Flammer, Merabet, 2018).

Na etiologii zbytků zraku můžeme pohlížet a rozdělit ji na příčiny vrozené a získané. Mezi nejčastější vrozené příčiny zbytků zraku řadíme dědičnost, prenatalní porušení plodu, infekční choroby matky v době těhotenství – rubeolu⁵, virová onemocnění, toxoplazmózu, dále potom narkomanií matky, či pohlavní choroby matky – syfilis. K nejčastějším získaným příčinám zbytků zraku řadíme glaukom, kataraktu, progresi⁶ refrakční vady, odchlípení sítnice, retinopatii⁷, nádory, intoxikace, úrazy, komplikace při diabetu, meningitidu⁸ atd. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

Dozvěděli jsme se, že skupiny osob slabozrakých a se zbytky zraku jsou velice široké a nesourodé. Osoby slabozraké nejčastěji vymezujeme podle zrakové ostrosti na lepším oku, zatímco vymezení osob se zbytky zraku je značně problematické, jelikož se jedná o mezní skupinu. Etiologie slabozrakosti je velice různorodá, příčiny zbytků zraku jsme si rozdělili na etiologii vrozenou a získanou.

1.2.3 Důsledky slabozrakosti a zbytků zraku

Jelikož slabozrakost i zbytky zraku jsou velice závažná onemocnění, je důležité specifikovat dopady těchto vad. V následující části podkapitoly důsledky slabozrakosti i zbytků zraku zpracováváme dohromady.

Důsledků slabozrakosti a zbytků zraku je celá řada, zasahují široké spektrum oblastí.

1. Oblast kvality zrakového vnímání: Rozvoj zrakového vnímání je snížen, omezen a deformován.
2. Oblast utváření představ: Představy jsou u těchto osob neúplné, nepřesné a ve velké míře deformované (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

⁵ zarděnky

⁶ zhoršení

⁷ patologické změny sítnice

⁸ zánět mozkomíšních plen

3. Oblast grafického výkonu: Schopnost běžného grafického výkonu je snížena (provedení, přesnost, úhlednost), jelikož dispozice k psanému projevu je přímo vázaná na zrak (Flenerová 1982).
4. Oblast čtení: Osoby se slabozrakostí nejsou schopny přečíst klasickou velikost textu, proto využívají zvětšených textů nebo kompenzačních pomůcek. U osob se zbytky zraku může dojít při těžším stupni postižení i k úplné neschopnosti číst černotisk (Röderová, Květoňová, Nováková, 2007).
5. Oblast pracovního uplatnění: Toto postižení osoby limituje i v této oblasti nejen v hledání optimálního pracovního místa s přihlédnutím ke zrakovému postižení, se kterým se jedinci potýkají, ale také se zde situace komplikuje možností progresse zrakového postižení.
6. Oblast prostorové orientace: Míra zasažení této oblasti souvisí se stupněm a progresí vady (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).
7. Oblast psychologická: Z psychologického hlediska je omezena schopnost navázání sociálních vztahů (Röderová, Květoňová, Nováková, 2007).

Dalším důsledkem je snížená schopnost soustředění, slabší pozornost, rychlejší unavitelnost. S těmito skutečnostmi se pojí pomalejší pracovní tempo a tyto osoby mají také vyšší pravděpodobnost, že se nechají ovlivnit cizími názory a postoji (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

Zřejmým se jeví fakt, že důsledky slabozrakosti a zbytků zraku zasahují široké spektrum oblastí. Považujeme za důležité být s nimi obeznámeni a snažit se tyto důsledky co možná nejvíce a kvalitně kompenzovat.

V této podkapitole jsme si nastínili problematiku osob se slabozrakostí a také osob se zbytky zraku. Jednotlivé skupiny jsme vymezili, zmínili jejich etiologii, zahraniční klasifikaci a v neposlední řadě jsme se zabývali oblastmi, které jsou zasaženy v důsledku výše zmíněných zrakových postižení.

2 ŽÁK SLABOZRÁKÝ A ŽÁK SE ZBYTKY ZRAKU V ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Druhá kapitola se zabývá již konkrétně žákem s výše zmíněnými typy zrakového postižení. Nutnost shledáváme ve specifikaci této skupiny osob. Lehce se v této kapitole dotkneme právního vymezení vzdělávání těchto žáků a možné inkluzi. Dále se zaměříme na specifika povinné školní docházky a zásady zrakového hygieny, kde podrobně popíšeme jednotlivé složky. V neposlední řadě si přiblížíme možné kompenzační pomůcky.

Právo na vzdělání má jakýkoliv žák, bez ohledu na míru postižení. Toto právo nám zajišťuje Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání neboli také školský zákon. Pro nás jako speciální pedagogy je důležitý §16, odst. 9 tohoto zákona, který se týká vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Zákon č. 561/2004 Sb., 2022). Neméně důležitá je také Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (Vyhláška č. 27/2016 Sb., 2021).

Důležitým hlediskem pro nástup žáka se zrakovým postižením do školy jsou složky školní zralosti. Hovoříme o těchto třech složkách – rozumové, tělesné a sociální. Dalším hlediskem je osobnost žáka – stupeň samostatnosti, přizpůsobivost, schopnost komunikace a navazování sociálních vztahů. V neposlední řadě, klademe důraz i na samotnou úroveň vyrovnání se žáka se zrakovou vadou. Jedním z hlavních hledisek pro výběr školského zařízení je samotné vybavení školy a školních tříd, jak materiální, tak personální. Dále bereme v úvahu umístění školy – docházková vzdálenost, nutnost žáka vozit do školy autem/schopnost žáka použít městskou hromadnou dopravu, možnost využití internátu atd. (Röderová, Květoňová, Nováková, 2007).

Jako velice pozitivní vnímáme fakt, že skupina žáků se zrakovým postižením je historicky společensky nejlépe přijímanou skupinou (Baslerová, 2012).

Naším cílem je integrace žáků se zrakovým postižením do intaktního proudu žáků a jejich následná inkluze. Ideálně se snažíme těmto žákům poskytnout rovné příležitosti jako jejich intaktním spolužákům. Samozřejmě při naplňování inkluzivních cílů dbáme na individuální možnosti každého žáka.

2.1 Specifika průběhu školní docházky

Velice důležitým pojmem, který v této podkapitole bude skloňován a provázet nás jejími částmi, bude individuální přístup. Na nás jako speciální pedagogy jsou kladeny vysoké nároky při práci s těmito žáky. Musíme být schopni přizpůsobit naše metody a didaktické materiály.

U těchto žáků se stejně jako u dalších skupin osob se zrakovým postižením řídíme individuálním přístupem a podmínkami vzdělávání (Kroupová, 2013).

U žáků se slabozrakostí je velice důležité zajistit ve škole maximální rozvoj zraku. Této úrovni dosáhneme využíváním a stimulací oslabeného zraku. Při stimulaci zraku ale přísně dbáme na zásady zrakové hygieny (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

U žáků se zbytky zraku je potřeba stimulace zraku ještě markantnější. Snažíme se o co nejlepší využití zbytků zraku, ale i možný další rozvoj zrakových funkcí (Ludíková, 1988). Na tyto žáky je třeba pohlížet uceleně a vzdělávací metody, postupy a zásady modifikovat podle progresu vady, dané situaci atd. (Růžičková, 2006). Obrovské limity ve využívání zraku, ale současná potřeba být schopný používat zrak ke každodenním činnostem vyžaduje práce se skupinou žáků se zbytky zraku takzvanou dvojmetodou (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007). Dvojmetodou rozumíme jak výuku čtení a psaní černotisku, tak čtení a psaní Braillova bodového písma (Ludíková, 1988). Růžičková (2006) dodává, že z praktického hlediska, by měl být poměr výuky černotisku a výuky Braillova písma v rovnováze a jednotlivé fáze výuky by se měly nenásilně prolínat.

Hladký průběh školní docházky žáků se slabozrakostí a se zbytky zraku zajišťujeme v rámci několika oblastí. (Kroupová, 2013).

Jednotlivé oblasti jsou popsány a rozebrány níže.

2.2 Zásady zrakové hygieny

Zraková hygiena, jak už bylo zmíněno výše, je jeden z nejdůležitějších aspektů úspěšné edukace žáků se slabozrakostí a zbytky zraku. Tato podkapitola se do hloubky zabývá jednotlivými složkami, které do zásad zrakové hygieny spadají.

Ideálně by měly být zásady zrakové hygieny přizpůsobeny každému žákovi individuálně podle jeho úrovně zrakových funkcí, stavu zorného pole, citlivosti na kontrast, poruchám barvocitu, možného výskytu světloplachosti apod. (Kroupová, 2013). Zrakovou hygienu vymezuje Růžičková (2006, s. 38) jako „*soubor metod, zásad, předpisů a postupů, které je potřeba dodržovat, aby nedocházelo k poškození zchovalého zrakového vidění.*“ Jedná se

tedy o to, nepřetěžovat slabý zrak, ale vhodnými metodami ho rozvíjet na maximální možnou úroveň. Mezi základní oblasti, na které se při zajišťování správné zrakové hygieny zaměřujeme, řadíme korekci zrakové vady, světelné podmínky, optimální rozmístění žáků se zrakovým postižením v rámci třídy, technické a materiální vybavení školy, časovou dotaci zrakové práce, úpravy v textových a obrazových materiálech a písemný projev (Kroupová, 2013). Požadavkům zrakové hygieny jsou přizpůsobeny jak metodické postupy, tak musíme počítat i s úpravou učebních pomůcek (Ludíková, 1988).

2.2.1 Korekce zrakové vady

Jako důležitou součást zrakové hygieny vnímáme optimální korekci zrakové vady. Za optimální korekci se považuje taková úprava, kterou je schopen žák používat bez přerušení celý den a pomáhá mu ve vykompenzování zrakové vady. Pokud se zaměříme na brýlovou korekci, je nezbytným předpokladem správné funkce jejich čistota a aby žák nosil brýle v takové míře, jak má doporučeno oftalmologem (Růžičková, 2006).

2.2.2 Světelné podmínky

Při zrakové práci osob se zrakovým postižením jsou optimální světelné podmínky jednou z nejdůležitějších věcí. Většinou hovoříme o zajištění větší intenzity světla, ale existují i výjimky například u žáků se světloplachostí.

Obecně můžeme tvrdit, že osoby se zrakovým postižením potřebují asi 2 - 10krát více světla než intaktní populace, záleží na typu postižení (Rozsival, 2006).

U žáka se světloplachostí budeme muset snížit intenzitu světla a zajistit možné zastínění (Kroupová, 2013). Tohoto zastínění můžeme dosáhnout tím, že žák bude sedět u okna a my okno zastíníme tmavým závěsem. Z tohoto důvodu je důležité mít závěsy rozděleny na jednotlivých oknech v místnosti zvlášť. Pokud by ani to nedostačovalo, může žák ve třídě použít slunečních brýlí či kšiltovky (Růžičková, 2006).

Dalším aspektem, který zde musíme zmínit je centrální nasvícení místnosti, obecně se udává, že nejlepším řešením je tzv. kazetový strop, jelikož jsou světlené paprsky rovnoměrně rozmístěny po celé místnosti (Kroupová, 2013). Ludíková (1991) zmiňuje, že pokud je to možné a podmínky to dovolují, je nejvhodnějším osvětlením přirozené denní sluneční světlo, které nejlépe zajišťují horizontálně protáhnutá okna, ale nepopírá, že je nutné denní osvětlení doplňovat umělým. Zdůrazňuje, že by okna neměla být polepená obrázky, či jiným zdobením, jelikož se množství světla procházejícího okny rapidně snižuje. Orientace dopadu slunečních

paprsků do místa úkolu by měla být zleva, shora, nejlépe zezadu přes levé rameno. Pokud se jedná o leváka, toto doporučení bude platit obráceně (Rozsival, 2006).

Z pohledu jednotky intenzity osvětlení, se pro žáky se slabozrakostí doporučuje až 700 luxů, pro žáky se zbytky zraku se pohybujeme v rozmezí 1500–2000 luxů (Flenerová, 1985). Přičemž normální hladina osvětlení v místnosti pro intaktní populaci se doporučuje v rozmezí 120–200 luxů (Kroupová, 2013). Ludíková (1991) uvádí, že se intenzita osvětlení pro slabozraké žáky pohybuje od 250 do 700 luxů, s tím, že intenzitu světla musí individuálně pro každého žáka určit příslušný lékař.

Dále musíme pracovat s možností, že ani 700 luxů nemusí některým žákům stačit.

V tu chvíli volíme individuální dosvícení pracovního místa pomocí stolní lampy či lightboxu u žáků se slabozrakostí (Růžičková, 2006). Pro žáky se zbytky zraku volíme přímo lupy s osvětlením či lightbox, vyhýbáme se stolním lampám, protože svítí jen do jednoho bodu a světlo tím pádem není rozptýlené (Ludíková, 2013).

V konečném součtu tedy pomocí centrálního svícení a dosvícení pracovního místa můžeme dosáhnout osvětlení v rozmezí od 250 do 2000 luxů.

S osvětlením úzce souvisí i barevnost interiéru, konkrétně tedy odrazivost světla. Čím světlejší je plocha, tím je odraz světla větší. Bílá barva odráží asi 80 % světla, krémová 70 %, světle žlutá 60 %, světle zelená 55 % atd. (Ludíková, 1991).

Dalším aspektem, který musíme vzít v úvahu, je eliminace oslnění. Ve školní třídě může k oslnění docházet například od zrcadel a prosklených skříní. Vitríny by měly být i z hlediska bezpečnosti umístěny na optimálních místech a označeny reflexní páskou (Kroupová, 2013). Svislé plochy by neměly být ve třídách příliš světlé, ani lesklé, aby žáky neoslňovaly a nerušily (Ludíková, 1991).

Jeden příklad za všechny takovéto svislé, lesklé plochy je interaktivní tabule.

2.2.3 Lokalizace pracovního místa

Výběr pracovního místa žáka ve třídě je dalším z důležitých aspektů úspěšného edukačního procesu. Univerzální zásada, kam posadit žáka se slabozrakostí či žáka se zbytky zraku neexistuje. Vždy se soustředíme na typ zrakového postižení a individuální požadavky jednotlivých žáků. Nastíníme si alespoň oblasti, podle kterých se o místě rozhodujeme (Kroupová, 2013).

Hlavním ukazatelem při výběru místa pro zrakově postiženého žáka, by měla být diagnóza oftalmologa. Jedná-li se například o žáka s trubicovitým viděním, astigmatismem, či

nystagmem posadíme tyto žáky přímo před místo dění, čemuž odpovídá střed třídy. Žáci zde mají možnost dívat se přímo kolmo na tabuli a eliminuje se tím zkreslení (Růžičková, 2006). Žáci, kteří preferují větší intenzitu světla, by měli mít možnost sedět, co nejbližší k oknu s možností dosvícení pracovní plochy (např. diagnóza: myopia gravis, atrophie nervi optici, retinopatie). Naopak žáky se světloplachostí usadíme buď do tmavšího koutu třídy nebo zajistíme potřebné odstínění. Možnosti odstínění již byly popsány výše. Soustředíme se i na stav zorného pole. U diagnózy hemianopsie se jedná až o polovinu výpadku zorného pole jedince buď z levé nebo pravé strany. Důležité je vždy vědět, jaká polovina zorného pole je zasažena. Při pravostranném výpadku posadíme žáka na pravou stranu, při levostranném doleva (Kroupová, 2013).

„Neméně důležitým požadavkem je vhodná ergonomie pracovního místa.“ (Kroupová, 2013, s. 10). Pro žáky se slabozrakostí či zbytky zraku je nejvhodnější zvolit samostatnou lavici, kvůli dostatečnému prostoru (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2011). Jako ideální řešení takovéto lavice se jeví tzv. Hartmanův stolek. Jedná se o pracovní stůl s tmavou sklopnou deskou, která umožní vytvoření ideálního úhlu pro vnímání čteného textu (Ludíková, 1991). Další nespornou výhodou tohoto stolu je úložný prostor na všemožné kompenzační pomůcky. Rozměr sklopné desky umožňuje pohodlnou práci s textem formátu A3. Polohovatelnost desky zajišťuje správné držení těla a nepřetěžování krční páteře. Práce žáků probíhá pod úhlem 40–60 stupňů (Kroupová, 2013). Při čtení nastavujeme úhel sklopné desky 70–80 stupňů (Ludíková, 1991).

Lokalizace pracovního místa je velice důležitou součástí úspěšného edukačního procesu, důležitá je pro nás diagnóza oftalmologa. Nejlepší zvolenou pomůckou pro optimalizaci pracovního místa je stůl se sklopnou deskou.

2.2.4 Interiér

Vybavení interiéru je další stěžejní otázkou. V této části podkapitoly se zaměříme na specifika školní třídy – zastínění oken, zvláštnosti školní tabule a zmíníme i celkové prostředí školy.

Úprava prostředí pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku by se měla řídit interdisciplinární spoluprací, návrhy jednotlivých úprav konzultuje speciální pedagog s oftalmologem, zrakovým terapeutem a v neposlední řadě i s designérem (Kroupová, 2013).

Školní třída by měla být vymalována pastelovými barvami. Bílá barva mnoho světla odráží a mohla by oslňovat, tmavé barvy zase světlo příliš pohlcují (Růžičková V, 2006).

Soustředíme se také na psychologické hledisko zvolených barev. Hovoříme-li o studených barvách, shledáme, že z psychologického hlediska podporují dlouhodobé soustředění. Modré odstíny působí tlumivě, pozor na fialovou barvu – může působit až depresivně. Naopak teplé barvy působí pozitivně na krátkodobý intenzivnější výkon. Žlutá a oranžová podněcují k tvořivosti, červená je považovaná za dráždivou barvu (Ludíková, 1991).

V souvislosti s bezpečností, by se poloha různého nábytku a zařízení třídy neměla měnit, dále se doporučuje označit splývající objekty – prosklené skřínky, zrcadla atd., červenou, oranžovou, či žlutou reflexní páskou.

Závěsy a žaluzie používané pro zastínění místnosti mají také svá specifika. Závěsy by měly být jednobarevné, světlé – průnik světelných paprsků je dostatečný a současně není oslňující (Kroupová, 2013). Každé okno by mělo mít svůj vlastní závěs, aby se mohla zatáhnout například pouze polovina místnosti.

Pokud potřebujeme zastínit okno pro žáka se světloplachostí, volíme tmavý závěs (Růžičková, 2006). Při výběru žaluzií také dbáme na propustnost dostatečného množství světla a současně neoslňování, tento požadavek splňují vertikální látkové žaluzie. Pokud použijeme horizontální kovové žaluzie, je na místě vyvarovat se pronikání světla mezi jednotlivými lamelami žaluzií a vytváření proužků světla (Kroupová, 2013).

Tabule, jakožto typický nábytek pro školní třídu, má samozřejmě taky svá specifika. Nejvhodnější pro tabuli, na kterou se píše křídami, je barva tmavě zelená či černá. Dalším důležitým aspektem je čistota tabule – měla by být dobře smazána, suchá a beze šmouh (Růžičková, 2006). Čitelnost a kontrast textu na tabuli podpoříme žlutou namočenou křídou, zanechá nám výraznější stopu (Kroupová, 2013). Na bílou nebo interaktivní tabuli používáme zpravidla fixy. U tohoto typu tabule dbáme na to, aby barva tabule žáky neoslňovala, jak již bylo zmíněno výše. Při výběru barvy fixu myslíme na to samé, vybíráme neoslňující barvy, kterými jsou zelená, modrá, černá a můžeme zařadit i červenou (Růžičková, 2006). Písmo na tabuli musí vždy odpovídat velikosti, kterou jsou žáci ve třídě schopni přečíst. Velikost písma optimalizujeme podle rozvrstvení třídy (Ludíková, 1991).

Nejen interiér třídy, ale i prostředí školy, by mělo projít značnými úpravami. Důležité je barevné označení schodů, jak jsme to již zmiňovali u prosklených skříněk a zrcadel, také zde předcházíme možnému vizuálnímu splynutí. Doporučení na označení schodů se liší, někteří autoři se přiklánějí k označení pouze prvního a posledního schodu, jiní preferují označení každého schodu, a to po celé jeho délce. Jako další úpravu zmíníme kontrastní rozlišení klik a zárubně dveří. Na toaletách barevně odlišujeme prkénko od zbytku záchodové mísy, umyvadlové baterie od zbytku umyvadla, dále umístíme výrazné splachovací koš, či

dávkovač na mýdlo. Barva podlahy by měla být dostatečně kontrastní s výmalbou stěn, jelikož se jedná o výrazný prvek v usnadnění prostorové orientace (Kroupová, 2013).

2.2.5 Limitace zrakové práce

Časový limit zrakové práce žáků se slabozrakostí a žáků se zbytky zraku je neméně důležitou oblastí v rámci zásad zrakové hygieny.

Veškerá práce do blízka – čtení, psaní, kreslení apod., musí mít přesně stanovenou dobu, po kterou je vykonávána, aby nebyl zrak přetěžován. Po této přesně určené době musí nastat zraková relaxace (odpočinek) (Valenta, 2003). Optimální je střídat zrakovou práci do blízka a do dálky (Růžičková, 2006). Interval práce do blízka mají žáci předepsaný oftalmologem podle typu zrakové vady (Kroupová, 2013). U žáků se slabozrakostí se tato doba udává maximálně 15 minut. U žáků se zbytky zraku je to nejvýše 5 minut (Růžičková, 2006).

Tato limitace zrakové práce vyžaduje určitou schopnost učitele vhodně přizpůsobit aktivity v hodině a zároveň jsou na pedagoga kladeny vyšší nároky v řízení edukačního procesu těchto žáků (Kroupová, 2013). Samotné čtení, psaní a celková práce s textem bude vyžadovat navýšení časové dotace právě z důvodu zrakové limitace, udává se 50–100 % času navíc. Ve srovnání s ostatními žáky to může být až dvakrát tak delší doba, musíme vzít v úvahu používání kompenzačních pomůcek – práci usnadňují, ale manipulace s nimi je časově náročnější (Vítková, 2004).

Při zrakové práci do blízka u těchto žáků musíme počítat s velmi krátkým časovým úsekem a být připraveni na změny aktivit v rámci vyučovací jednotky. Dále musíme brát v úvahu delší časový úsek na vyžadovanou práci, než je tomu u intaktních žáků stejného věku.

2.2.6 Specifika textového materiálu

Textový materiál, a hlavně schopnost práce s ním, je další důležitou podmínkou úspěšného edukačního procesu žáků se zrakovým postižením. V následujících odstavcích si přiblížíme všechny oblasti, které je nutno vzít v úvahu, jelikož budou vyžadovat určité změny či úpravy.

Charakter textového materiálu může práci buď výrazně zpomalit anebo pokud bude vybrán správně, velice usnadnit. Pro texty platí zásada dobrého kontrastu a dostatečně velký formát samotného listu. Úskalím při zvětšování textu může být jeho následné malé rozlišení a špatná čitelnost. Pokud potřebujeme zvětšovat, volíme pouze texty s kvalitním rozlišením (Kroupová, 2013). Při zvětšování dbáme také na to, co vše je schopno obsáhnout zorné pole.

Tím pádem nemůžeme texty donekonečna zvětšovat, protože potřebujeme, aby žák obsáhl svým zorným polem, co nejvíce písmen (Ludíková, 1991). Doporučuje se tedy pracovat s formátem A3 na výšku a s formátem A4 na šířku (Růžičková, 2006). Na prvním stupni základních škol se zásadně pracuje s velkými formáty textu, před přechodem na druhý stupeň se snažíme žáky vést k práci s doplňkovou technikou (Valenta, 2003).

Kontrast textu můžeme individuálně upravit pomocí barevných průhledných fólií. Nejčastěji se doporučuje žlutá, červená nebo zelená (Finková, 2013).

Klíčové bude nastavení velikosti a typu písma předkládaných textů. Při výběru samozřejmě přihlížíme k individualitě každého žáka a snažíme se vše nastavit podle charakteru zrakové vady (Kroupová, 2013).

Orientačně bychom velikost písma mohli určit z oftalmologické diagnózy, podle hodnot Jägerových tabulek. Toto číslo určuje hodnotu zrakové ostrosti do blízka (Ludíková, 1991). Přibližnou ideální velikost textu pro žáka se zrakovým postižením můžeme vyvodit z hodnoty jeho vizu právě podle Jägerova čísla (J.č.). Pokud tedy žák čte kupříkladu řádek J.č. 20, připočteme k tomuto číslu vždy hodnotu 2 a vyjde nám, že přibližná ideální velikost by pro tohoto žáka byla 22 (Kroupová, 2013). Velikost písma se v textových editorech udává v bodech. Jeden bod měří asi 0,3 mm. Tím pádem písmo o velikosti 12 bodů měří asi 4 mm. Zvětšení písma můžeme provést právě pomocí textových editorů, maximální zvětšení již předem nastavené je 72 bodů, což se rovná přibližně hodnotě 22 Jägerova čísla. Ještě většího zvětšení bychom dosáhli pouze ručním nastavením (Moravcová, 2004). Doporučení odborníků pro velikost písma se rozcházejí. Ludíková (1991) doporučuje velikost písma 36 a 48 bodů, jiní autoři se přiklánějí k mnohem menšímu písmu – 16 a 18 bodů (Moravcová, 2004). Z nejednotnosti názorů je zřejmé, že velikost písma budeme volit individuálně každému žákovi na míru, vezmeme v potaz jeho zrakovou vadu, vizus do blízka a v neposlední řadě musíme brát v úvahu, zda používá kompenzační pomůcky (Kroupová, 2013).

Pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku je doporučován bezpatkový typ písma (Ludíková, 1991). Bezpatkový typ písma splňují fonty Arial, Verdana nebo také Calibri. Tyto fonty písma mají širší mezery mezi písmeny (Kroupová, 2013).

Ukázku bezpatkového písma uvádíme zde: **Arial, Verdana, Calibri.**

Za nevhodné se považují ozdobná písma a kurzíva (Moravcová, 2004). Tučnost písma můžeme také upravovat, zejména pro žáky se zbytky zraku by mělo být písmo spíše tučnější (Finková, 2013). Dále je důležité řádkování. Pro žáky se slabozrakostí se doporučuje 1,5, pro žáky se zbytky zraku se uvádí řádkování textu 1,5-2 (Kroupová, 2013).

Příklady velikostí bezpatkového písma Calibri si demonstrujeme následující tabulkou, jedná se o doporučené velikosti 16, 18, 36 a 48 bodů ve skutečné velikosti ve slově „kniha“:

font Calibri – velikost 16 bodů	kniha
font Calibri – velikost 18 bodů	kniha
font Calibri – velikost 36 bodů	kniha
font Calibri – velikost 48 bodů	kniha

Tabulka 3 – Příklady doporučených velikostí bezpatkového fontu (autorka, 2023)

Specifika textových materiálů jsme si přiblížili v oblastech formátu listu, kontrastu textu, velikosti a typu písma, kdy nejlépe hodnocený je bezpatkový typ. Dále jsme se zabývali i tučností písma a velikostí řádků.

2.2.7 Specifika obrazového materiálu

Ilustrace a obrazový materiál, který budeme používat při práci se žáky se zrakovým postižením, také vyžadují určitá specifika. Velikost obrázku musí odpovídat zrakové ostrosti žáka (Růžičková, 2006). Dalším důležitým aspektem je kontrast mezi obrázkem a pozadím. Samotné ilustrace by pak měly mít výraznou černou konturu a jasné, výrazné barvy bez stínování. Celkově by měl být obrázek dobře rozeznatelný bez přemíry detailů, ale ne schematický (Kroupová, 2013).

2.2.8 Specifika grafického projevu

Psaní žáků se zrakovým postižením bývá zhoršeno. K psaní by měli žáci používat náčiní, které jim samotným nejlépe vyhovuje (Finková, 2013). Z praktického hlediska žáci preferují psací náčiní, které tvoří silnější stopu – fix, permanentní fix různých barev, popřípadě pera. Nejvíce jsou doporučovány barvy černá, tmavě modrá a tmavě zelená pro dostatečný kontrast (Kroupová 2013).

Při psaní tužkou se volí její co nejměkčí varianta. Pro žáky se slabozrakostí volíme tužku číslo 1. Platí pravidlo, že čím měkčí tužka, tím výraznější stopu zanechává, ale více se rozmazává než tužka tvrdší. Prvopočáteční nácvik jednotlivých grafémů v písankách probíhá tím způsobem, že předepíšeme písmeno silně na začátek, do středu ale i na konec příslušného řádku. Je to z toho důvodu, aby žáci stále viděli předepsaný vzor ve svém zorném poli (Růžičková, 2006). Při psaní si všímáme i nežádoucích doprovodných projevů, které se u žáků snažíme odstranit. Řadíme mezi ně přílišný tlak na psací náčiní, stisknutou čelist a stažené obočí, celkovou ztuhlost těla, která může vést až v třes nebo záškuby píšící ruky. Při psaní žáků se slabozrakostí a zbytky zraku, je sklopná deska Hartmanova stolu v úhlu asi 60 stupňů. Samozřejmě záleží individuálně na žákovi, zda mu takto zdvihnutá deska pomáhá (Ludíková, 1991).

V této podkapitole jsme si přiblížili celkem osm oblastí, kterých se dotýkají zásady zrakové hygieny. Po podrobném rozpracování jednotlivých částí nyní víme, jak přizpůsobit edukační proces s přihlédnutím ke správné zrakové hygieně.

2.3 Kompenzační pomůcky při práci s textovými a obrazovými materiály

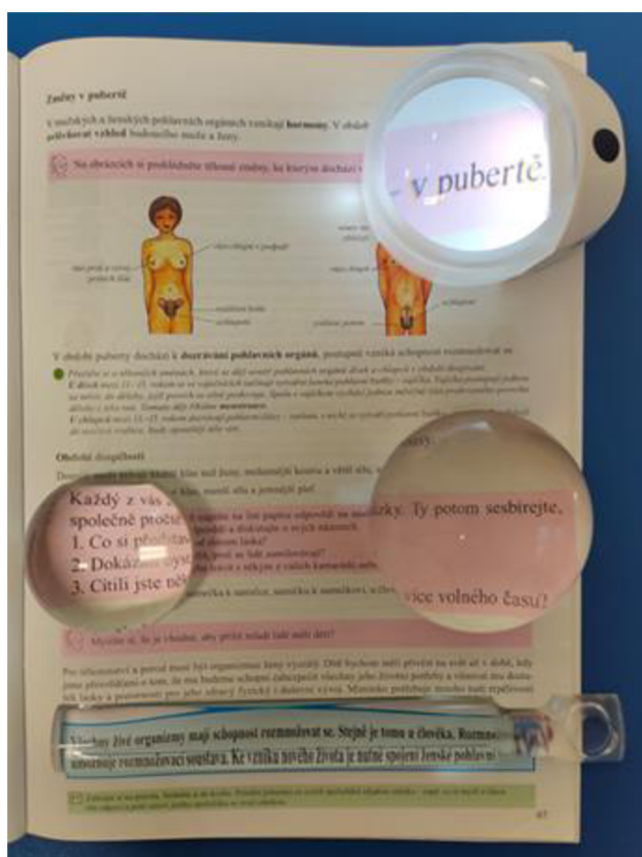
V této podkapitole si přiblížíme optimální tyflopédické pomůcky pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku, jelikož správnost jejich používání je nedílnou součástí úspěšnosti výuky.

Pomůcky rozdělujeme na neoptické, optické a optoelektronické (Špačková, 2012). Pro účely diplomové práce popíšeme pouze ty pomůcky, které jsou vhodné k aktivitám s pracovními listy uvedenými v empirické části. Pracovní listy jsou dimenzovány tak, aby žáci nepotřebovali nebo jen minimálně, optické a optoelektronické kompenzační pomůcky.

Při řešení pracovních listů byly použity principy neoptických kompenzačních pomůcek, jež jsou podrobně rozebrány výše. Shrňme tedy, že do neoptických kompenzačních pomůcek

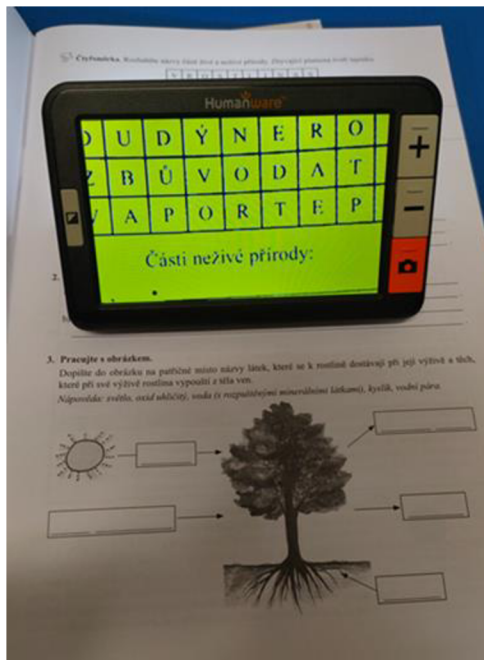
pro žáky slabozraké a žáky se zbytky zraku řadíme: vhodné a dostatečné osvětlení, větší formát textu, velikost písma a řádkování, adekvátní tučnost písma, typ písma, zvýšení i snížení kontrastu pomocí barevných fólií, psací potřeby tmavších barev zanechávající výraznou stopu, větší formáty sešitů se širším linkováním, jasné barvy a výrazné kontury obrazového materiálu (Röderová, Květoňová, Nováková, 2007).

Žáci samozřejmě mohou použít optických a optoelektronických kompenzačních pomůcek, pokud pro ně bude práce příjemnější. Z optických pomůcek by to byly hlavně různé typy lup (ruční, stojánkové s osvětlením i bez osvětlení, příložní), filtry a filtrové brýle pro snížení oslnění a zvýšení kontrastu – hlavně u žáků se světloplachostí (Moravcová, 2004). Hycl (1997) uvádí, že u osob se zrakovým postižením je vhodné zvolit optické pomůcky, které daný text zvětšují 4krát a více. U lup je podle něj optimální zvětšení až 10krát, možno je ale dosáhnout i zvětšení 15krát či 20krát (Hycl, 1997).

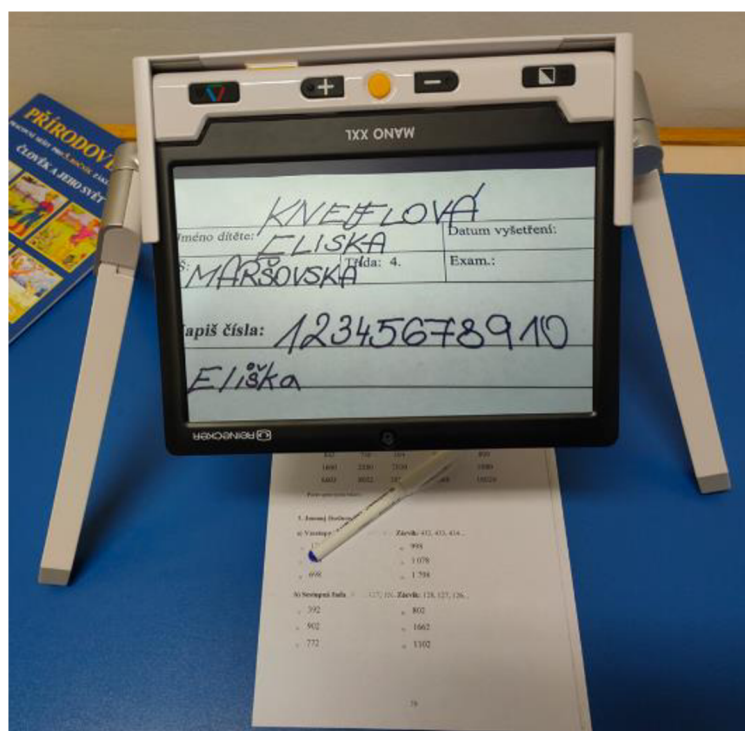

Obrázek 1 – Příložní lupy (archiv autorky, 2022)

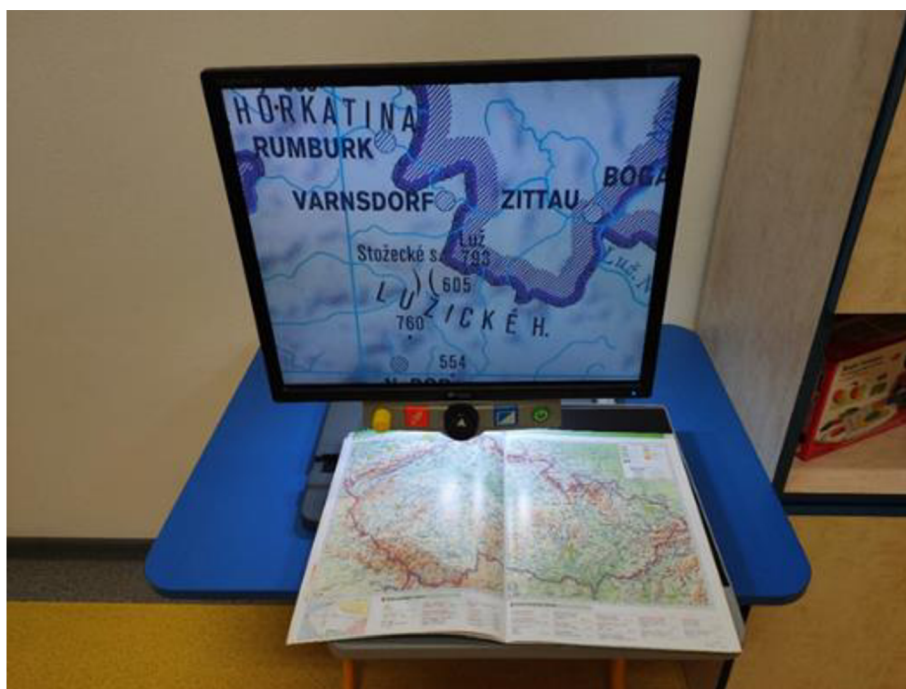
Z optoelektronických pomůcek můžeme použít kamerové a počítačové lupy. Tyto přístroje dokáží až 60krát zvětšit textový a obrazový materiál, samozřejmě záleží na typu lupy (Špačková, 2012).

Obrázek 2 – Ruční kamerová lupa Humanware Explore 5 (archiv autorky, 2022)

Obrázek 3 – Kamerová lupa MANO XXL se stojánkem (archiv autorky, 2022)

Obrázek 4 – Stolní (nepřenosná) kamerová lupa s monitorem a pohyblivým stolem (archiv autorky, 2022)

To, jak velké zvětšení (Z) je potřeba pro osobu se zrakovým postižením nám může pomoci rozhodnout tento vzorec (Hycl, 1997).

$$Z = \frac{0,4}{\text{vizus lepšího oka}}$$

Obrázek 5 – Vzorec pro výpočet zvětšení (Hycl, 1997)

Tyflopedické pomůcky jsme si ve vztahu k žákům se slabozrakostí a žákům se zbytky zraku rozdělili na tři skupiny. Nejvíce jsme se věnovali neoptickým pomůckám. Pro úplnost a úspěšnost edukačního procesu je ale důležité naučit žáky manipulaci s optickými a optoelektronickými pomůckami.

3 PRACOVNÍ LISTY

Pro účely práce si v této kapitole musíme nastínit problematiku pracovních listů. Jelikož právě pracovní listy jsou prostředníkem úpravy literárního textu pro žáky se zrakovým postižením, kterými se zabývá tato práce. V jednotlivých podkapitolách se postupně dotkneme funkce pracovních listů, zmíníme jejich výhody, možné nevýhody a dále se zaměříme i na teoretická východiska tvorby pracovních listů.

Pracovním listem rozumíme didaktickou pomůcku, alternativu k učebnici či pracovnímu sešitu (Skalková, 2007). Cílem tohoto doplňkového učebního materiálu je zopakování a prohloubení témat, na který je list zaměřen. K procvičení, zopakování, a prohloubení témat slouží konkrétní cvičení a úkoly, které jsou v listech obsaženy. Přínos pracovních listů spatřujeme především v aktivním zapojení žáků, kvalitním procvičení větších tematických celků, rozvoji fantazie a kritického myšlení. Pracovní listy předkládají učební látku nenásilnou formou, dalo by se říci až formou hry, což vede ke snazšímu zapamatování teoretických faktů a jejich pozdější lepší schopnosti vybavení a použití v praxi.

Existují mnohá rozdělení pracovních listů, my zde však zmíníme pouze ta, která se přímo pojí k této práci. Podle způsobu práce se jedná výhradně o pracovní listy, kde se předpokládá aktivní účast učitele. Z hlediska času, jsou listy používány v průběhu výuky (Finková, Pastieriková, 2015).

Pracovní listy tedy vnímáme jako didaktickou pomůcku, existují mnohá rozdělení, jak můžeme na tuto alternativu k učebnicím nahlížet.

3.1 Funkce pracovních listů

V této podkapitole se zaměříme na jednotlivé funkce pracovních listů a jejich specifikaci.

Jedná se o tištěný materiál, který splňuje určité didaktické funkce. Skalková (2007) vymezuje funkce pracovních listů takto:

- *„orientační a koordinační – pracovní listy by měly promyšleně navazovat na probíranou problematiku a zároveň nabízet nové pohledy a propojení získávaných informací;*
- *poznávací a systemizační – pracovní listy zpravidla obsahují základní poznatky, úkoly a náměty k tématu;*
- *rozvíjející – pracovní listy pomáhají rozvíjet osobní zájem o dané téma;*

- *upevňovací – podporují fixaci nových poznatků;*
- *kontrolní – umožňují kontrolu správnosti zapamatovaných informací;*
- *motivační a sebevzdělávací – svým obsahem a zpracováním by měly pracovní listy také motivovat k dalšímu zájmu o téma.“*

Jelikož se doba vyvíjí, snažíme se i o inovativnější zpracování pracovních listů. S tím nám vyvstávají další rozšiřující funkce, které uvítáme hlavně u žáků se zrakovým postižením. Dalšími funkcemi mohou být ku příkladu zlepšení jemné motoriky a s tím spojené zlepšení grafického projevu, rozvoj logického myšlení a utváření matematických představ, rozvoj kritického myšlení, zlepšení koncentrace a snadnější orientace na ploše i v prostoru (Maněnová, 2014).

Dozvěděli jsme se, že pracovní listy zastávají spoustu hlavních didaktických funkcí, neméně důležité jsou ale i jejich funkce rozšiřující.

3.2 Výhody a nevýhody pracovních listů

V této podkapitole se budeme zabývat pozitivy ale i možnými negativy, které nám pracovní listy přinášejí.

Jak už bylo zmíněno výše, výhodou pracovních listů je jejich schopnost aktivizace žáků. Žáci musí k jednotlivým úkolům přistupovat aktivně, systematicky a komplexně. Pracovní list předkládá žákům daný problém z jiné perspektivy, díky tomu dochází k lepšímu zapamatování, vstřípení a zopakování látky. Výhodou je také množství ilustrací a obrazového materiálu, což je u žáků slabozrakých a žáků se zbytky zraku velice důležité k dokreslení celkového dojmu. Pracovní listy můžeme tvořit pro různé cílové skupiny. Výhodou je, že listy této diplomové práce jsou zaměřené vyloženě na žáky slabozraké a žáky se zbytky zraku, tím pádem splňují všechna kritéria této široké specifické skupiny. Dále můžeme zmínit, že nespornou výhodou je jejich motivační účinek a dále v nich můžeme přehledně zopakovat důležité pojmy a předávat klíčové znalosti (Finková, Pastieriková, 2015).

Nevýhodou pracovních listů je časová náročnost jejich přípravy, která je kladena na učitele. Dále musíme počítat s rozvržením času v rámci vyučovací hodiny, při přímé realizaci pracovního listu. Toto je velice důležité ve vztahu k žákům se slabozrakostí a zbytkům zraku, jelikož časová náročnost bude jistě větší. Další nevýhodou pracovního listu může být finanční náročnost jejich tisku. Uvážíme-li že pro žáky se zrakovým postižením potřebujeme formát A3 a vysokou kvalitu tisku, především sytost barev (Skalková, 2007).

Dále zmíníme možnou různorodost požadavků na pracovní list v rámci třídy. Pokud budeme mít ve třídě žáky se světloplachostí, musíme pro tyto žáky připravit zvlášť tisky nejlépe černobílých pracovních listů, ale s vysokým rozlišením (Finková, Ludíková, Kroupová, 2013).

Při práci s pracovními listy převládají pozitiva, hlavní výhodu vidíme v tom, že pracovní list nabízí žákům úplně novou perspektivu problému. Objevují se nám ale i možná negativa, jako hlavní nevýhodu vnímáme časovou náročnost přípravy pracovních listů.

3.3 Tvorba pracovních listů

Tato podkapitola se bude věnovat tvorbě pracovních listů. Při vytváření pracovních listů dodržujeme zásady textových a obrazových materiálů pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku, které jsme si již podrobně rozebrali ve druhé kapitole této práce. Vytvoření kvalitního pracovního listu není jednoduchý úkol, při vytváření nám mohou pomoci následující pravidla.

Určení cílové skupiny pro tvorbu pracovního listu je zásadní pro úspěšné zvládnutí daného listu. Vždy se orientujeme na konkrétní skupinu, pro které listy tvoříme, v našem případě na žáky se slabozrakostí a zbytky zraku.

Dalším krokem je stanovení funkce a záměru pracovních listů. Při vytváření musíme mít na paměti, že nechceme žáky zahltit nudnými cvičeními. Funkčnost pracovních listů je pak naším hlavním záměrem. Je dobré si funkčnost ověřit možnou evaluací. Evaluaci můžeme zjistit jak od žáků, když s listy pracují, tak také od ostatních pedagogů (Finková, Pastieriková, 2015).

Jako další si musíme určit časové hledisko. Velice důležité je určení přesné časové jednotky pro jednotlivé listy. Takovou časovou jednotkou pro nás může být například počet vyučovacích hodin s tím, že počítáme 45 minut na jednu vyučovací hodinu (Maněnová, 2014).

Obsah a náročnost pracovního listu jsou další kritéria pro tvorbu dobrého pracovního listu. Obsah by se měl vždy vztahovat k právě probíranému tématu, nesmí být podán příliš složitě. Náročnost volíme vždy podle složení třídy, využíváme individuální přístup. Dalším důležitým faktorem je motivační prvek pracovních listů – střídání aktivit, zajímavé grafické zpracování (Skalková, 2007).

V listech by se měl objevit jak otevřený, tak uzavřený typ otázek a jednotlivá cvičení by měla být v pořadí od nejjednodušších po nejnáročnější (Maněnová, 2014).

Závěrem této kapitoly lze říci, že při tvorbě pracovních listů pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku máme na paměti dodržování zásad zrakové hygieny (Kroupová, 2013).

Dozvěděli jsme se, že při tvoření pracovních listů je důležité klást důraz na dodržování pravidel pro tvorbu pracovních listů. Zmínili jsme, že mezi taková pravidla řadíme: určení

cílové skupiny, stanovení funkce a záměru pracovních listů, určení časového rámce. Dále se zaměřujeme na adekvátní obsah a náročnost, nesmíme opomenout motivační prvek listů a v neposlední řadě se zaměřujeme na typ otázek a cvičení.

Celá třetí kapitola pojednávala o teoretickém rámci tvorby pracovních listů.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 TVORBA PRACOVNÍCH LISTŮ KE KNIZE SEDMILHÁŘ JOSÍFEK

V této kapitole se již konkrétně zaměříme na pracovní listy ke knize „Sedmilhář Josífek“. Podrobně popíšeme vznik a vývoj pracovních listů.

Cílem empirické části této práce je vytvoření souboru pracovních listů a metodik k nim určených. Pracovní listy jsou vytvořeny podle specifických potřeb žáků se slabozrakostí a zbytky zraku. Důvodem k vytvoření je nedostatečnost učebních materiálů přímo určených těmto žákům.

Výběr knižního podkladu pro soubor pracovních listů jsme prováděli na základě několika hledisek. Chtěli jsme vytvářet pracovní listy pro druhou třídu základní školy (dále jen ZŠ), proto výběr knihy z edice „Druhé čtení“ byl jasnou volbou. Knihy z této edice jsou doporučovány žákům mezi sedmým a osmým rokem. Dalším kritériem byl příběh a jeho délka. Kniha Sedmilhář Josífek od spisovatelky Daniely Krolupperové splňuje tato hlediska a díky obdržení souhlasu pro zpracování jejich textů k účelům diplomové práce, jsme na tvorbě souboru pracovních listů mohli začít.

Příběh knihy je poučný, zaujala nás problematika lhaní, která je pro žáky v tomto věku velice důležitá. Dalším důležitým prvkem příběhu je nezvyklý trest za lhaní, na který si čtenář v průběhu četby přichází. Celková délka se svými šesti kapitolami je ideální na to, aby se dala zpracovat v podobě souboru pracovních listů. V knize se objevuje spousta poučných prvků, nabízí se široká možnost využití mezipředmětových vztahů.

Sedmilhář Josífek je prvním dílem zatím z třídílné série o školákovi Josífkovi. Výběr tohoto titulu tedy závisel i na tomto faktu, jelikož vnímáme potenciál dalších dílů pro tvorbu pracovních listů.

4.1 Učivo zahrnuté v pracovních listech a jeho výběr

Pracovní listy se zaměřují na jednotlivé předměty na 1. stupni základní školy, dále v nich klademe důraz na čtenářskou gramotnost a rozvoj kritického myšlení. Pracovních listů

je celkem 14 a týkají se předmětů Český jazyk, Matematika, Anglický jazyk, Prvouka, Tělesná výchova a Pracovní výchova.

Svou náročností jsou listy určeny pro 2. třídu ZŠ, konkrétně pro třídu žáků se slabozrakostí a zbytky zraku – bez dalšího přidruženého postižení. Bereme také v úvahu fakt, že s listy budou pracovat i žáci s přidruženým postižením. Poté je na zvážení pedagogů, v jakém ročníku prvního stupně pracovní listy do výuky zařadí. Hranice se samozřejmě posune, tím pádem není problém, aby s listy pracovali i starší žáci (3., 4., 5. tříd), pokud obsažené učivo bude sedět do jejich plánu výuky.

Obsah učiva kopíruje druhé pololetí 2. ročníku ZŠ. Při sestavování tohoto obsahu jsme vycházeli z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále už jen RVP ZV), Školního vzdělávacího programu zpracovaného podle RVP ZV⁹ a tematických plánů Základní školy pro žáky s poruchami zraku v Praze na Náměstí Míru. Konkrétní tematické plány nám byly poskytnuty díky již proběhlé praxi na dané škole. Jejich tematický plán jsme porovnávali s tematickými plány ostatních škol a snažili jsme se najít průsečík mezi těmito plány, aby obsah učiva byl co nejoptimálnější pro většinu 2. ročníků základních škol. Výběr konkrétního učiva jsme poté konzultovali přímo s pedagogy oslovených škol.

4.1.1 Rozvržení učiva v rámci jednotlivých předmětů v souvislosti s kapitolami knihy

Učivo je rozděleno v jednotlivých kapitolách podle následujícího vzorce. Kniha se skládá ze 6 kapitol, ke každé kapitole se vztahují 2–3 pracovní listy. Listy mají čísla např. 1.1, 1.2, První číslo značí, k jaké kapitole se list vztahuje. Druhé číslo určuje, v jakém pořadí by se list měl dělat - 1.1 = první kapitola, první pracovní list. Jednotlivé stránky listu jsou poté označeny písmenem, např. 1.1.A, 1.1.B.

Pracovní listy zaměřené na Český jazyk

Pracovních listů týkajících se Českého jazyka je celkem 6, tyto listy se tedy váží ke všem kapitolám knihy. Jedná se o tato čísla 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1. Jsou navrženy tak, aby se s pracovním listem na Český jazyk vždy začínalo. Listy zahrnují toto učivo:

- Čtenářská gramotnost

⁹ Dostupný ze stránek Základní školy pro žáky s poruchami zraku v Praze na Náměstí Míru zde: https://www.skolazrak.cz/upload/files/VP-akt.-web-od-21_22.pdf

- Osnova příběhu pomocí obrázků
- Tvrdé a měkké slabiky
- Věty tázací, oznamovací, rozkazovací
- Vlastní jména
- Slova citově zbarvená
- Význam slovních spojení
- Slova opačná
- Jazykový cit při doplňování slov
- Přímá řeč
- Seřazování slov podle abecedy
- Vlastnosti
- Psací písmena
- Rytmus slov – krátká/dlouhá slabika

Pracovní listy zaměřené na Matematiku

Pracovní listy týkající se Matematiky jsou 4. Váží se ke třetí (3.2), čtvrté (4.2), páté (5.2) a šesté (6.2) kapitole knihy. Listy zahrnují toto učivo:

- Sudá a lichá čísla (v oboru do 10)
- Sčítání a odčítání desítek (v oboru do 100)
- Přičítání celých desítek ke dvojcifernému číslu a opačně (v oboru do 100)
- Odčítání celých desítek od dvojciferného čísla
- Doplňování chybějícího obrázku v řadě
- Seřazení čísel od nejmenších po největší (v oboru do 100)
- Sčítání a odčítání s přechodem přes desítku (v oboru do 100)
- Dosazování správných čísel do příkladů
- Čtení trojciferných čísel
- Doplňování čísla: pojmy - „hned za“ a „hned před“
- Doplňování chybějících čísel v řadě čísel
- Zanesení čísel na číselnou osu
- Porovnávání čísel
- Geometrie: čtvercová síť, geometrické tvary – trojúhelník, čtverec, obdélník

Pracovní list zaměřený na Anglický jazyk

Pracovní list zaměřený na Anglický jazyk je jeden (1.3), ale obsahuje tři velká témata. Doporučujeme ho rozdělit na dílčí úseky, například na tři malé pracovní listy sloužící k opakování probrané látky. Pracovní list zahrnuje tato témata:

- Barvy
- Čísla
- Části těla

Pracovní list zaměřený na Tělesnou výchovu

Pracovní list zaměřený na Tělesnou výchovu je jeden (4.3), ale pojí se k němu list: 4.3b – diplom. Myšlenka je taková, že žáci budou plnit úkoly sloužící pro celkový rozvoj těla. Po splnění všech úkolů obdrží od kantora diplom.

Pracovní list zaměřený na Prvouku

Tento pracovní list (1.2) se týká první kapitoly. Náplní tohoto listu je osobní hygiena, správná technika čištění zubů a části těla. Některá témata z Prvouky se ovšem objevují i v pracovním listu 5.2 Matematika, konkrétně se jedná o téma: Důležitá telefonní čísla. Kvůli tomu, že se jedná o trojčíselná čísla a dále potom kvůli příběhu páté kapitoly, bylo toto téma zařazeno do pracovního listu z matematiky.

Pracovní list zaměřený na Pracovní výchovu

Tento pracovní list (2.2) se vztahuje ke druhé kapitole. Přímo navazuje na děj knihy. Náplní pracovního listu je samotná realizace nepečeného dortu a popis pracovního postupu pomocí obrázků.

4.2 Grafické aspekty pracovních listů

Při praxi v tyflopedické škole jsme první verzi pracovních listů již vyzkoušeli s původními ilustracemi z knihy¹⁰. Na základě toho bylo zjištěno, že ilustrace žákům nedostačují, jelikož nejsou dost zřetelné a žákům se s nimi špatně pracovalo. To nás přivedlo

¹⁰ Autorkou původních ilustrací knihy Sedmilhář Josífek je Markéta Vydrová

na myšlenku vytvořit pracovní listy s ilustracemi a celkovou grafickou stránkou, která splní požadavky žáků se slabozrakostí a zbytky zraku. Navázali jsme tedy spolupráci s ilustrátorkou a grafickou designérkou Terezou Janákovou (více o její tvorbě v podkapitole 4.3). Bylo třeba pokrýt veškeré oblasti, které musí být brány v potaz při zpracování listů pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku. Museli jsme zvážit všechny aspekty zásad zrakové hygieny – formát pracovních listů, velikost a font písma, ilustrace a celkový vizuální koncept.

1. Z přeházených písmenek slož správná jména hlavních postav:

SÍJOFEK	_____
MINMAKA	_____
KAHANIČ	_____
TÍNEKTA	_____

2. Na obrázku vidíš všech 7 Josífkových lží, zakroužkuj ty, o kterých jsme si četli v úryvku z knížky.

Obrázek 6 – Prototyp části pracovního listu 1.1 s původními ilustracemi knihy

4.2.1 Formát pracovních listů

Pracovní listy jsou ve formátu A3 na výšku, vybírali jsme jej z toho důvodu, že se s tímto formátem dobře pracuje na Hartmanově stolku, je zde dost velké rozlišení a žáci jsou schopni tento formát textu pokrýt svým zorným polem. Pracovní listy jsou tedy již graficky dimenzovány pro tisk velikosti A3, tím pádem zde nepřichází v úvahu zvětšování a možné

snížení kvality materiálu. Předpokládali jsme, že žáci s tímto formátem budou pracovat bez optických pomůcek. Pokud by ale žáci chtěli menší formát pracovních listů a pracovat s optickými pomůckami, je to možné. Pro tyto účely je možné listy upravit do formátu A4 na výšku.

4.2.2 Typ písma a jeho velikost

Při výběru fontu písma a jeho velikosti jsme vycházeli z obecných doporučení, která jsou zmíněna výše v teoretické části této práce.

Prvotním výběrem fontu písma bylo Calibri, po konzultaci s grafičkou jsme ale písmo změnili na font Helios Antique. Tento typ písma je také bezpatkový jako Calibri, ale má více řezů, takže je vhodný pro širší užití.

Dalším hlediskem je velikost písma a také jeho tučnost. Opět jsme vycházeli z obecných doporučení, velikost čteného textu se má pohybovat od 16 do 18 bodů. Pro naše účely formátu A3 jsou specifika písma následující:

- Nadpis pracovních listů: řez black, velikost 37 bodů
- Zadání jednotlivých cvičení: řez black, velikost 17 bodů
- Texty v pracovních listech: řez semi bold, velikost 18 bodů

Pro představu přinášíme přehled tučností písma (bold) a jeho řezů v následujícím obrázku.

<u>FontWeight</u>	<u>Weight value</u>
FontWeight ExtraBlack	950
FontWeight Black	900
FontWeight ExtraBold	800
FontWeight Bold	700
FontWeight SemiBold	600
FontWeight Medium	500
FontWeight Normal	400
FontWeight SemiLight	350
FontWeight Light	300
FontWeight ExtraLight	200
FontWeight Thin	100

Obrázek 7 – Přehled řezů písma

4.1 PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK

Sedmilhář Josífek

4.1.A

1 PŘEČTI SI ÚRYVEK Z KNIHY.

řez black, 17b

Josífek pohlédl tázavě na maminku. řez semi bold, 18b

Ta přikývla: „Ale napřed si vyčistíš zuby. Pořádně!“

Po snídani se rozdělili. Tatínek vyrazil s Haničkou v sáňkovém kočárku na procházku a maminka s Josífkem na sjezdovku.

Obrázek 8 – Ukázka rozvržení velikosti a tučnosti písma formátu A3 v pracovním listu 4.1 (zmenšeno)

Jak už jsme zmiňovali výše, jsme připraveni i na alternativu ve formě formátu A4, v tom případě by byla specifikata textu následující:

- Nadpis pracovních listů: řez black, velikost 26 bodů
- Zadání jednotlivých cvičení: řez black, velikost 12 bodů
- Texty v pracovních listech: řez semi bold, velikost 12,7 bodů

4.1 PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK

Sedmilhář Josífek

4.1.A

1 PŘEČTI SI ÚRYVEK Z KNIHY.

řez black, 12b

Josífek pohlédl tázavě na maminku. řez semi bold, 12,7b

Ta přikývla: „Ale napřed si vyčistíš zuby. Pořádně!“

Po snídani se rozdělili. Tatínek vyrazil s Haničkou v sáňkovém kočárku na procházku a maminka s Josífkem na sjezdovku.

Obrázek 9 – Ukázka rozvržení velikosti a tučnosti písma formátu A4 v pracovním listu 4.1 (zmenšeno)

4.2.3 Ilustrace a specifikata barev

Při výběru stylu ilustrací jsme se řídili již zmiňovanými doporučeními. Tvořili jsme ilustrace s výraznou černou konturou a jasnými barvami bez stínování. Jednotlivý prvek všech pracovních listů je ilustrace „tygříčka“. Jedná se o průvodce pracovními listy. Zadání

jednotlivých cvičení jsou vytvořena tak, jako by je zadával právě tygříček, žáci na něj velice dobře reaguji.

2.1 PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK

Sedmilhář Josífek

2.1.A

1 PŘEČTI SI ÚRYVEK Z KNIHY.

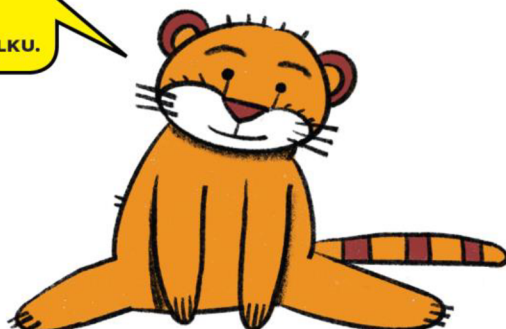
Z koupelny vyšel s vítězoslavným úsměvem.
Teď už udělal všechno tak, jak se patří. Dort bude.
„Mami, tak kde je můj dort?“

Obrázek 10 – Zadání prvního cvičení pracovního listu 2.1

2d

PODTRHNI V TEXTU
VŠECHNA JMÉNA OSOB,
KTERÉ V ÚRYVKU
VYSTUPUJÍ. POUŽIJ
ORANŽOVOU PASTELKU.

1

VYSTŘÍHEJ
OBRÁZKY A NALEP
JE TAK, JAK JSTE
POSTUPOVALI PŘI
VÝROBĚ DORTU.

Obrázek 11 – Příklady podob tygříka

4.2.4 Specifika barevného podbarvení v zadání jednotlivých listů

Dalším velice důležitým aspektem, který jsme řešili, bylo barevné podbarvení jednotlivých zadání (barevný podklad). Potřebovali jsme vybrat co nejkontrastnější barevnou

kombinaci. Rozhodovali jsme se mezi: modrým podkladem – černým textem a žlutým podkladem – černým textem. Nakonec jsme zvolili variantu žlutého podkladu – černého textu.

1 PŘEČTI SI ÚRYVEK Z KNIHY A ODPOVĚZ NA OTÁZKY.

„Vzal sis svačinu?“ volala za ním maminka.
„Anóó“, odpověděl Josífek a začal si u dveří zavazovat tkaničky.
Maminka se vrátila z ložnice, mihla se v kuchyni a přinesla Josífkovi do předsíně svačinu. Mlčky mu ji uložila do aktovky.
„Vypil jsi čaj?“ zeptala se přísně vyčítavým hlasem.
„Hm...“ odpověděl Josífek a vzal si aktovku se svačinou na záda.
Maminka ale ještě jednou odešla do kuchyně a vrátila se s hrníčkem nedopitého teplého čaje s mlékem. Josífek totiž strašně nerad pil. Nějak ho to prostě nebavilo.
„Že se nestydíš, Josefe!“
Teď pil Josífek jako o závod. Přece jen se styděl a už by radši šel. Neměl rád, když se na něj maminka zlobila. A jakmile mu maminka řekla „Josefe“, znamenalo to, že se zlobí moc.
„Dneska je ti sedm let, máš narozeniny. Je ráno, ještě jsi ani neodešel do školy, a už jsi stihnul sedmkrát zalhat. Vždyť je z tebe sedmilhář! Josefe, Josefe, co s tebou máme s tatínkem dělat?“
Josífek nevěděl, a tak nemohl mamince poradit. Styděl se a koukal být co nejrychleji mamince z očí.
„Slyšela jsem, že každého sedmilháře stihne za sedmilhaní takový trest, jaký si zaslouží,“ povzdechla si maminka.

1 PŘEČTI SI ÚRYVEK Z KNIHY A ODPOVĚZ NA OTÁZKY.

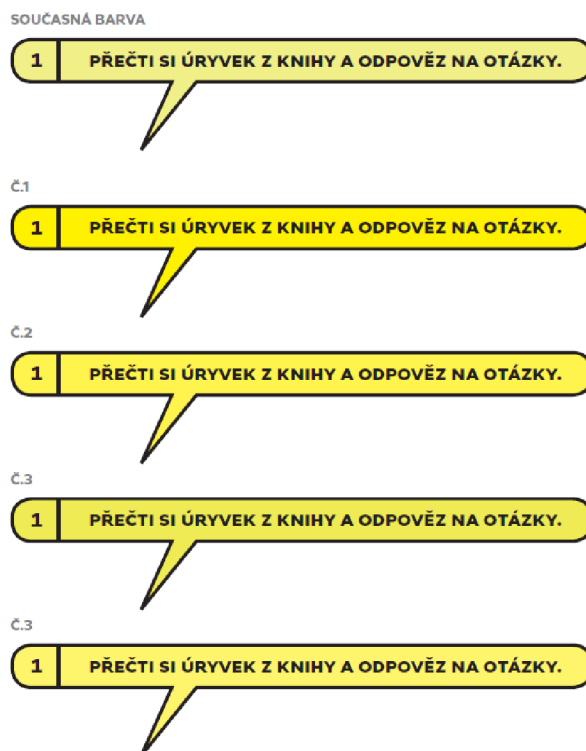

„Vzal sis svačinu?“ volala za ním maminka.
„Anóó“, odpověděl Josífek a začal si u dveří zavazovat tkaničky.
Maminka se vrátila z ložnice, mihla se v kuchyni a přinesla Josífkovi do předsíně svačinu. Mlčky mu ji uložila do aktovky.
„Vypil jsi čaj?“ zeptala se přísně vyčítavým hlasem.
„Hm...“ odpověděl Josífek a vzal si aktovku se svačinou na záda.
Maminka ale ještě jednou odešla do kuchyně a vrátila se s hrníčkem nedopitého teplého čaje s mlékem. Josífek totiž strašně nerad pil. Nějak ho to prostě nebavilo.
„Že se nestydíš, Josefe!“
Teď pil Josífek jako o závod. Přece jen se styděl a už by radši šel. Neměl rád, když se na něj maminka zlobila. A jakmile mu maminka řekla „Josefe“, znamenalo to, že se zlobí moc.

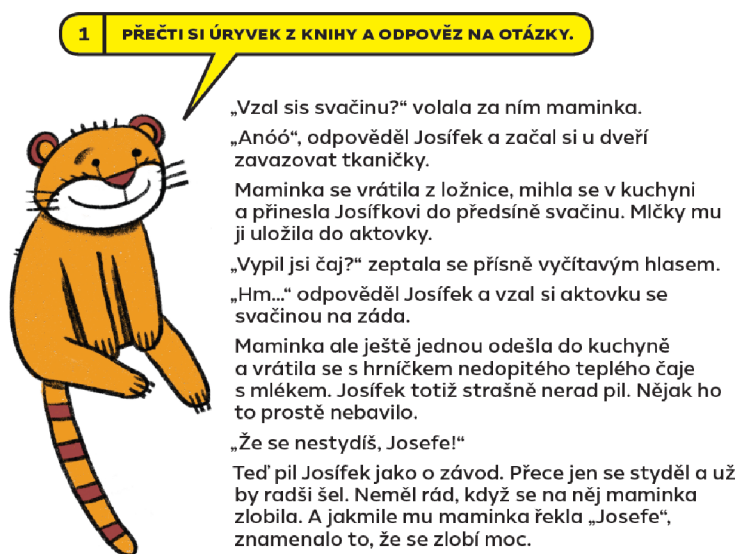
Obrázek 12 – Prvotní výběr barvy zadání

Poté, co jsme se rozhodli pro variantu: žlutý podklad – černý text, bylo nutné zvolit správný kontrastní odstín žluté. Důležitým poznatkem, který zmíníme, je typ monitoru, na kterém se barvy zobrazují. Na dvou různých zařízeních se nám odstíny jevily rozdílně. Zjistili jsme, že je to způsobené stářím monitorů. Čím starší monitor, tím se barvy jeví vybledleji.

Vypracovali jsme tedy mustr odstínů žluté, vycházeli jsme z prvotní barvy již zmíněné výše (v mustru označena jako „současná barva“). Podle něj jsme vybrali nejkontrastnější variantu, rozhodli jsme se pro odstín číslo 1. Tento odstín jsme aplikovali v zadáních všech pracovních listů.

Obrázek 13 – Mustr odstínů

Obrázek 14 – Zadání pracovního listu ve výsledném odstínu žluté

4.2.5 Vývoj a úpravy pracovních listů

Samotná tvorba pracovních listů byla dlouhodobým procesem, pracovní listy jsme v průběhu upravovali podle různých požadavků. V této části podkapitoly přinášíme ukázkou vývoje některých pracovních listů.

První ukázkou je přerod prvotního pracovního listu 1.1 s původními ilustracemi, do finální podoby listu s optimálními ilustracemi.

1.1 PRACOVNÍ LIST/ČESKÝ JAZYK – Sedmilhář Josífek

„Vzal sis svačinu?“ volala za ním maminka.
„Anoó“, odpověděl Josífek a začal si u dveří zavazovat tkaničky.
Maminka se vrátila z ložnice, mihla se v kuchyni a přinesla Josífkovi do předsíně svačinu. Mlčky mu ji uložila do aktovky.
„Vypil jsi čaj?“ zeptala se přísně vyčítavým hlasem.
„Hm...“ odpověděl Josífek a vzal si aktovku se svačinou na záda.
Maminka ale ještě jednou odešla do kuchyně a vrátila se s hrníčkem nedopitého teplého čaje s mlékem. Josífek totiž strašně nerad pil. Nějak ho to prostě nebavilo.
„Že se nestydíš, Josefe!“
Teď pil Josífek jako o závod. Přece jen se styděl a už by radši šel. Neměl rád, když se na něj maminka zlobila. A jakmile mu maminka řekla „Josefe“, znamenalo to, že se zlobí moc.
„Dneska je ti sedm let, máš narozeniny. Je ráno, ještě jsi ani neodešel do školy, a už jsi stihnul sedmkrát zalhat. Vždyť je z tebe sedmilhář! Josefe, Josefe, co s tebou máme s tátinkem dělat?“
Josífek nevěděl, a tak nemohl mamince poradit. Styděl se a koukal být co nejrychleji mamince z očí.
„Slyšela jsem, že každého sedmilháře stihne za sedmilhani takový trest, jaký si zaslouží,“ povzddechla si maminka.
„Jaký?“ zajímal se Josífek a kolem krku si omotával šálu.
Trochu ho to vystrašilo. Vyhlídku na trest se mu vůbec nezamlouvala. Jenomže než stihla maminka odpovědět, rozplakala se v ložnici Josífkova sestřička Hanička.

1. Kolikáté narozeniny slaví Josífek? _____
2. Proč se na Josífka maminka tolik zlobila? _____
3. Jak se jmenuje Josífkova sestřička? _____
4. V jakém ročním období se příběh odehrává? _____
5. Jaký by asi mohl být trest za sedmilhani? Zkus ho vymyslet.

4. Spoj obrázek s názvem hlavní postavy knížky.

MAMINKA

JOSÍFEK

MIMINKO HANIČKA

TATÍNEK

5. Podívej se na obrázky, zakroužkuj ten, který by se nejlépe hodil k úryvku, který jsme četli.

1. Z přeházených písmenek slož správná jména hlavních postav:

SÍJOFEK _____

MINMAKA _____

KAHANIČ _____

TÍNEKTA _____

2. Na obrázku vidíš všech 7 Josífkových lží, zakroužkuj ty, o kterých jsme si četli v úryvku z knížky.

3. Podívej se znovu na obrázek a zkus vymyslet, jaké byly další lži, které Josífek řekl mamince.

Obrázek 15 – První verze pracovního listu 1.1

1.1 PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK Sedmilhář Josífek

1.1.A

PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK – Sedmilhář Josífek

1.1.B

1 PŘEČTI SI ÚRYVEK Z KNIHY A ODPOVĚZ NA OTÁZKY.

„Vzal sis svačinu?“ volala za ním maminka.
„Anoó“, odpověděl Josífek a začal si u dveří zavazovat tkaničky.

Maminka se vrátila z ložnice, mihla se v kuchyni a přinesla Josífkovi do předsíně svačinu. Mlčky mu ji uložila do aktovky.

„Vypil jsi čaj?“ zeptala se přísně vyčítavým hlasem.

„Hm...“ odpověděl Josífek a vzal si aktovku se svačinou na záda.

Maminka ale ještě jednou odešla do kuchyně a vrátila se s hrníčkem nedopitého teplého čaje s mlékem. Josífek totiž strašně nerad pil. Nějak ho to prostě nebavilo.

„Že se nestydíš, Josefe!“

Teď pil Josífek jako o závod. Přece jen se styděl a už by radši šel. Neměl rád, když se na něj maminka zlobila. A jakmile mu maminka rekla „Josefe“, znamenalo to, že se zlobí moc.

„Dneska je ti sedm let, máš narozeniny. Je ráno, ještě jsi ani neodešel do školy, a už jsi stihnul sedmkrát zalhat. Vždyť je z tebe sedmilhář! Josefe, Josefe, co s tebou máme s tatínkem dělat?“

Josífek nevěděl, a tak nemohl mamince poradit. Styděl se a koukal být co nejrychleji mamince z očí.

„Slyšela jsem, že každého sedmilháře stihne za sedmilhaní takový trest, jaký si zaslouží,“ povzdechla si maminka.

„Jaký?“ zajímal se Josífek a kolem krku si omatával šálu.

Trochu ho to vystrašilo. Vyhlídku na trest se mu vůbec nezamlouvala.

Jenomže než stihla maminka odpovědět, rozplakala se v ložnici Josífkova sestřička Hanička.

1 Kolkáté narozeniny slaví Josífek? _____

2 Proč se na Josífka maminka tolik zlobila? _____

3 Jak se jmenuje Josífkova sestřička? _____

4 V jakém ročním období se příběh odehrává? _____

5 Jaký by asi mohl být trest za sedmilhaní? Zkus ho vymyslet.

2 Z PŘEHÁZENÝCH PÍSMENEK SLOŽ SPRÁVNÁ JMÉNA HLAVNÍCH POSTAV.

SJOFEK _____

MINMAKA _____

KAHANIČ _____

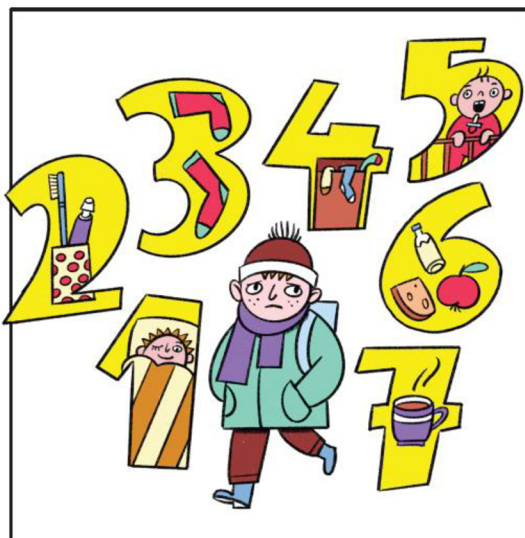
TÍNEKTA _____

PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK – Sedmilhář Josífek

1.1.C

3 NA OBRÁZKU VIDÍŠ VŠECH SEDM JOSÍFKOVÝCH LŽÍ, ZAKROUŽKUJ TY, O KTERÝCH JSME SI ČETLI V ÚRYVKU Z KNIŽKY.

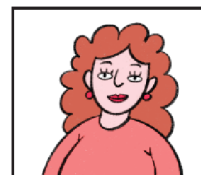
4 PODÍVEJ SE ZNOVU NA OBRÁZEK A ZKUS VYMYSLET, JAKÉ BYLY DALŠÍ LŽI, KTERÉ JOSÍFEK ŘEKL MAMINCE.

PRACOVNÍ LIST – Sedmilhář Josífek

1.1.D

5 SPOJ OBRÁZEK S NÁZVEM HLAVNÍ POSTAVY KNIŽKY.

TATÍNEK

MIMINKO HANIČKA

MAMINKA

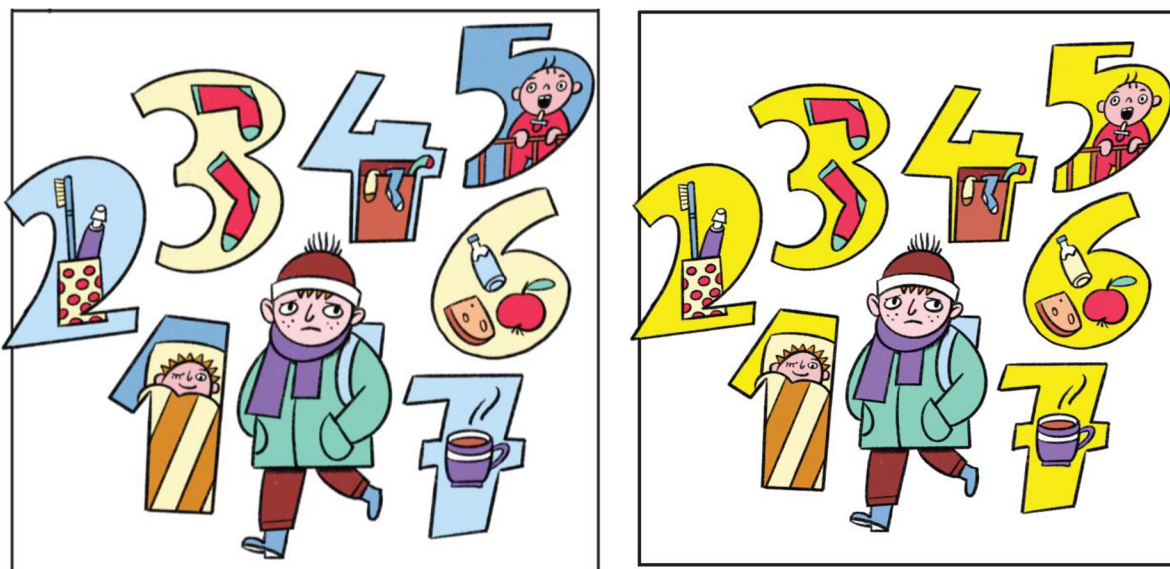
JOSÍFEK

6 PODÍVEJ SE NA OBRÁZKY, ZAKROUŽKUJ TEN, KTERÝ BY SE NEJLÉPE HODIL K ÚRÝVKU, KTERÝ JSME ČETLI.

Obrázek 16 – Finální verze pracovního listu 1.1

Úprava v tomto listu byla nutná ještě v ilustraci značící sedm lží. V první verzi nám podbarvení čísel splývalo s obrázkem. Rozhodli jsme se tedy pro stejný odstín žluté, který používáme v zadáních.

Obrázek 17 – Úprava ilustrace „Sedm lží“

V neposlední řadě zmíníme grafickou úpravu pracovních listů v případě žáků se světloplachostí. Listy mohou být v odstínech šedé.

1.1 PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK 1.1.A

Sedmilhář Josífek

1 PŘEČTI SI ÚRYVEK Z KNIHY A ODPOVĚZ NA OTÁZKY.

„Vzal sis svačinu?“ volala za ním maminka.
 „Anoó“, odpověděl Josífek a začal si u dveří zavazovat tkaničky.
 Maminka se vrátila z ložnice, mihla se v kuchyni a přinesla Josífkovi do předsíně svačinu. Mlčky mu ji uložila do aktovky.
 „Vypil jsi čaj?“ zeptala se přísně vyčítavým hlasem.
 „Hm...“ odpověděl Josífek a vzal si aktovku se svačinou na záda.
 Maminka ale ještě jednou odešla do kuchyně a vrátila se s hrníčkem nedopitého teplého čaje s mlékem. Josífek totiž strašně nerad pil. Nějak ho to prostě nebavilo.
 „Že se nestydíš, Josefe!“
 Teď pil Josífek jako o závod. Přece jen se styděl a už by radši šel. Neměl rád, když se na něj maminka zlobila. A jakmile mu maminka řekla „Josefe“, znamenalo to, že se zlobí moc.
 „Dneska je ti sedm let, máš narozeniny. Je ráno, ještě jsi ani nedešel do školy, a už jsi stihnul sedmkrát zalhat. Vždyť je z tebe sedmilhář! Josefe, Josefe, co s tebou máme s tatínkem dělat?“
 Josífek nevěděl, a tak nemohl mamince poradit. Styděl se a koukal být co nejrychleji mamince z očí.
 „Slyšela jsem, že každého sedmilháře stihne za sedmilhaní takový trest, jaký si zaslouží,“ povzddechla si maminka.
 „Jaký?“ zajímal se Josífek a kolem krku si omotával šálu.
 Trachu ho to vystrašilo. Vyhlídkna na trest se mu vůbec nezamlouvala.
 Jenomže než stihla maminka odpovědět, rozplakala se v ložnici Josífkova sestřička Hanička.

PRACOVNÍ LIST / ČESKÝ JAZYK – Sedmilhář Josífek

1.1.B

- 1 Kolkáté narozeniny slaví Josífek? _____
- 2 Proč se na Josífka maminka tolik zlobila? _____
- 3 Jak se jmenuje Josífkova sestřička? _____
- 4 V jakém ročním období se příběh odehrává? _____
- 5 Jaký by asi mohl být trest za sedmilhaní? Zkus ho vymyslet.

2 Z PŘEHÁZENÝCH PÍSMENEK SLOŽ SPRÁVNÁ JMÉNA HLAVNÍCH POSTAV.

SÚOFEK _____
 MINMAKA _____
 KAHANIC _____
 TÍNEKTA _____

Obrázek 18 – Pracovní list 1.1 v odstínech šedé

4.3 Grafické zpracování pracovních listů – Tereza Janáková

Z důvodu specifických požadavků na pracovní listy pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku a nutnosti výborného grafického provedení, jsme navázali spolupráci s freelance¹¹ ilustrátorkou a grafickou designérkou Terezou Janákovou. Spolupráce s ní byla perfektní, jelikož její hlavní zaměření je design knih a ilustrace. Tereza získala magisterský titul v oboru vizuální komunikace na Fakultě umění a designu, UJEP v Ústí nad Labem.

„Ve své práci se zaměřuji hlavně na design knih a ilustraci, ale pracovní zkušenosti mám i v oblasti grafického designu, tvorby vizuálních identit a propagačních materiálů s tím souvisejících. Také se zajímám o různé animační techniky. Ilustrovala jsem řadu dětských knih a za svou práci jsem obdržela prestižní ocenění *Excelentní studentský design 2020 a 2022* a několik nominací v soutěžích jak v Čechách, tak v zahraničí. V rámci studia ateliéru *Vizuální*

¹¹ nezávislá

design na FUD UJEP jsem absolvovala studijní stáž na Akademii krásných umění Brera v Miláně a pracovní stáž v grafickém studiu Artofmány v Barceloně.“ (Janáková, 2023).

Mezi Terezy největší úspěchy patří autorská kniha „Katalánsko“, jedná se o cestopisnou ilustrovanou knihu o Katalánsku pro čtenáře od devíti let. Kniha získala cenu Excelentní studentský design 2022 a byla nominována na cenu Nejkrásnější česká kniha roku 2022. Další knihou je „TO: Všechno o menstruaci (a ještě něco navíc)“, kde se Tereza postarala o ilustrace a grafické zpracování, kniha byla nominována na Zlatou stuhu 2021. Dále můžeme zmínit Školní diář 2021–2022 s názvem „365 dies per frenar l'emergència climàtica“ (365 dní za omezení klimatické nouze), jedná se o diář pro katalánské a španělské žáky, Tereza vytvořila ilustrace a grafiku. V neposlední řadě zmíníme ještě její nejnovější počín a tím je „Šotek – festival dětské knihy“. Tereza vytvářela vizuální styl prvního ročníku festivalu dětských knih, který proběhl v Jičíně v květnu 2023 (Janáková, 2023).

Spolupráce s grafičkou byla velice příjemná a probíhala hladce, vše vznikalo pružně a podle našich představ, do budoucna si dovedeme představit spolupráci na dalších projektech.

5 METODIKA PRACOVNÍCH LISTŮ

Tato kapitola se věnuje metodice k jednotlivým pracovním listům, obsahuje 14 metodik ke 14 pracovním listům. Určena je zejména pedagogům pro správné a kvalitní provázení žáků při práci s pracovními listy. Součástí každé metodiky je časová dotace, náplň učiva obsaženého v konkrétním pracovním listu, přesný postup práce a typy na obměnu jednotlivých cvičení.

5.1 Metodika k pracovnímu listu: 1.1 Český jazyk

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Seznámení s knihou Sedmilhář Josífek Čtenářská gramotnost Obrázková osnova

- 1) Než se s žáky dáte do čtení, ukažte jim knihu. Nechejte je přečíst název, popřípadě nechejte knihu kolovat, aby si název mohli přečíst zblízka (využití lupy, atd...).
- Otázky učitele: Kdo je to lhář? Co to znamená, když někdo lže? Kdo by to mohl být sedmilhář?
- 2) Vysvětlete žákům, že kniha bude o chlapci Josífkovi, který je sedmilhář. Zmiňte, že první kapitola knihy, kterou si budete číst, začíná ráno, když Josífek vstává do školy.
- 3) Pracovní list: seznámíte žáky s Tygříčkem – plyšákem Josífkem, který bude žákům dávat úkoly a provázet je pracovními listy.
- 4) **Cvičení 1:** žáci čtou nahlas, můžete střídat toho, kdo čte a pak částečně může číst i potichu každý sám.
- Otázky učitele: O čem jsme četli? Co se stalo? Co jsme se z úryvku dozvěděli?
- 5) Doprovodné otázky k textu 1–5.
- Poznámka: Ujistěte se, že žáci chápou slovo „úryvek“.
- 6) **Cvičení 2**, poté pokračujte **cvičením 3 a 4**
- 7) **Cvičení 5** – Přečtete s žáky nahlas jména osob, pak necháte žáky spojovat jméno s obrázkem.
- 8) **Cvičení 6** – Nechejte žáky prohlédnout si všechny obrázky. Poté určí, který obrázek se nejlépe hodí k textu. Dále rozvíjejte debatu, co je na ostatních dvou obrázcích, co se tam asi stalo.
- Poznámky: Při práci dbejte na zrakovou hygienu.

5.2 Metodika k pracovnímu listu: 1.2 Prvouka

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Osobní hygiena Správná technika čištění zubů Části těla

- 1) Než se s žáky pustíte do práce na tomto listu, musí mít nachystaný kartáček na zuby – budete ho potřebovat ve cvičení 2.
 - Alternativa: Cvičení 2 se dá udělat samostatně jinou hodinu (s přineseným kartáčkem)
- 2) Vyprávějte si se žáky, jak vypadá jejich ráno, co vše ráno dělají.
- 3) **Cvičení 1** (pokud žák některou z aktivit ráno nedělá, nechá políčko prázdné)
 - Diskuse: Ptejte se žáků, kdo si čistí zuby před snídaní, kdo až po snídani.
- 4) **Cvičení 2** – Povídejte si se žáky o čištění zubů.
 - Otázky učitele: Jak často si čistíte zuby? Co se stane, když si zuby nebudete čistit? Jaká jídla mají zoubky rádi? Jaká jídla zoubky nemají rádi?
- 5) **Cvičení 3** – Nejdříve ať části těla ukazují žáci na sobě a pojmenovávají, poté ať si přečtou názvy a spojí je se správnou částí.
 - Po dokončení cvičení 3 si se žáky na rozproudění zazpívejte písničku „Hlava, ramena, kolena, palce...“ (pokud chcete, můžete ji zpívat v angličtině)
- 6) **Cvičení 4** – Stejný postup jako u cvičení 3
- 7) **Cvičení 5, 6** – Nejdříve zjistěte, zda žáci umí názvy prstů na ruce, potom buď rovnou spojují, nebo si první ukážete na ruce.

5.3 Metodika k pracovnímu listu: 1.3 Anglický jazyk

Tento pracovní list zahrnuje 3 témata – COLOURS, NUMBERS, BODY PARTS. Na rozdíl od ostatních, je list vyloženě opakovací. Myšlenka je taková, že se pracovní list nebude dělat v jedné hodině, ale rozdělí se do výuky podle toho, kdy budete se žáky jednotlivá témata probírat.

COLOURS – BARVY

1. Udílejte žákům pokyny, úkolem je dotknout se příslušné barvy v pracovním listu.

Anglické pokyny:

- *Let's practise colours!*
- *Point to the colour, colour....RED* (takto postupovat se všemi barvami ve cvičení)
- *Point to the colour: BLUE, GREEN, ORANGE, PINK, YELLOW, PURPLE, BLACK, WHITE*
- *Well done!*

2. Vybarvujte se žáky duhu, podle toho, jak jdou barvy v duze za sebou.

Barvy duhy v pořadí od největšího oblouku: **červená, oranžová, žlutá, zelená, modrá, fialová**

Anglické pokyny:

- *Let's learn the colours of a rainbow!*
- *Take the colour pencil, and draw the rainbow with me. So, let's start!*
- Ukažte žákům, že začínáme od největšího oblouku duhy.:
- *Everybody take your RED colour pencil and draw RED.* - Používáme tuto frázi na všechny ostatní barvy. - *Everybody take your ORANGE colour pencil and draw ORANGE.* Následuje: *YELLOW, GREEN, BLUE, PURPLE*
- *Show me your rainbow! Great job!*

3. Žáci mají za úkol spojit název barvy se správnou barvou.

Anglické pokyny:

- *Connect the name of the colour with the correct colour!*
- *Well done!*

NUMBERS – ČÍSLA

1. Žáci ukazují na číselnou řadu a počítají nahlas.

Anglické pokyny:

- *Point to the numbers and count. ONE, TWO, THREE, FOUR, FIVE, SIX, SEVEN, EIGHT, NINE, TEN*
- *Poté můžete udělat obměnu. Vyzvěte žáky, aby vždy ukázali na číslo, které řeknete:*
- *Listen what I say. Point to the correct number. THREE, FIVE, TEN, ...*

2. Žáci mají za úkol spočítat, kolik jich je dnes ve třídě.

Anglické pokyny:

- *How many pupils are in the class today?*

3. Žáci mají za úkol spočítat věci na obrázku, napsat správně číslo, poté určit barvu.

Anglické pokyny:

- *How many **flowers** do you see in the picture? (THREE) Write the correct number in the corner of the picture. What colour have the flowers? (RED)*
- *How many **cars** do you see in the picture? (TWO) Write the correct number in the corner of the picture. What colour have the cars? (BLUE)*
- *How many **dogs** do you see in the picture? (ONE) Write the correct number in the corner of the picture. What colour has the dog? (BROWN)*
- *How many **pigs** do you see in the picture? (FOUR) Write the correct number in the corner of the picture. What colour have the pigs? (PINK)*
- *Good job!*

BODY PARTS – ČÁSTI TĚLA

1. Žáci ukazují každý sám na sobě části těla podle vašich pokynů.

Anglické pokyny:

- *Let's learn the body parts! Listen and touch the correct part of your body. Touch your...HEAD – takto pokračujte se všemi částmi těla, které už žáci znají – SHOULDER, TUMMY, FINGERS, NECK, LEG, EARS, NOSE, MOUTH, ARM, TOES, KNEE, EYES*

2. Žáci spojí název se správnou částí těla. Na rozprouzení si můžete zazpívat písničku „Head, shoulders, knees and toes.“

Anglické instrukce:

- *Connect the name of the body part with the correct part of the body!*
- *Is it easy? / Is it hard?*
- *Well done!*

3.Žáci spojí název se správnou částí hlavy.

Anglické instrukce:

- *Connect the name of the body part with the correct part of the head!*
- *Brilliant! Great job!*

5.4 Metodika k pracovnímu listu: 2.1 Český jazyk

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Čtenářská gramotnost Tvrdé a měkké slabiky – doplňování y/i Obrázková osnova

- 1) Ukažte žákům znovu knihu, připomeňte, co se dělo v první kapitole.
 - Poznámka: Pokud nějaký žák chyběl, mohou mu ostatní žáci vysvětlit, co se v první kapitole dělo.
- 2) **PŘEČTĚTE ŽÁKŮM KAPITOLU 2 OD ZAČÁTKU, ČTĚTE STR. 17, 18 VČETNĚ VĚTY:** *Nakonec se loudal do koupelny umýt si ruce.*
 - Doprovodné otázky: Co udělal Josífek dobře? Co udělal Josífek špatně?
- 3) **Cvičení 1 + 1b:** žáci čtou nahlas úryvek, můžete je střídat po jedné větě, nebo po částech úryvku. Nechejte je takto přečíst celý úryvek.
 - Poznámka: Pokud bude problém s porozuměním – zastavujte a ptejte se doprovodnými otázkami, kterými se ujistíte o porozumění textu.
 - Alternativa: Možnost udělat cvičení 1b hned v ten moment, kdy žáci čtou o zvýrazněných slovech „sbíhaly sliny“ a „pusu dokořán“
 - Otázky učitele ke cvičení 1b: „sbíhaly sliny“ – Na co se vám teď sbíhají sliny? „pusu dokořán“ – Ukažte, jak to vypadá, když má někdo pusu dokořán.
- 4) **Cvičení 1b:** Jaký trest stihl Josífka za sedmilhaní? Diskutovat se žáky, rozvinout možné nápady.
- 5) **PŘEČTĚTE ŽÁKŮM STR. 20, 21, a 22 první odstavec VČETNĚ VĚTY:**
A tak spolu připravili nádherný dort.
- 6) **Cvičení 2 a cvičení 3**
- 7) **PŘEČTĚTE ŽÁKŮM STR. 22 druhý odstavec OD VĚTY:** *Kvečeru zachrastily klíče....*
A POKRAČUJTE STR. 23–26 PO VĚTU: *Miminko z toho bylo celé unesené, nadšeně si cucalo ponožky a slinilo ostošest.*
- 8) **Cvičení 4**
- 9) **Cvičení 5 + cvičení 6:** žáci dočtou kapitolu a odpoví na otázku ve cvičení 6

5.5 Metodika k pracovnímu listu: 2.2 Pracovní výchova

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Výroba nepečeného dortu Popis pracovního postupu pomocí obrázků

- 1) Cílem tohoto pracovního listu je výroba nepečeného tvarohovo – smetanového dortu se sušenkami a ovocem. Než se se žáky pustíte do této aktivity, připravte je na to. Bude potřeba, aby si donesli vlastní suroviny. Vždy spolu budou tvořit 2 žáci. „Těsto“ můžeme vytvořit se všemi žáky dohromady do veliké mísy.
- 2) **Budete potřebovat:**
 - Obdélníkovou vaničku od zmrzliny nebo jinou krabičku velikou asi 20x10 cm, hlubší
 - Dětské piškoty/sušenky dle chuti
 - 2x tvaroh
 - 1x zakysaná smetana
 - Cukr
 - Kakao/skořice na ozdobení
 - Ovoce čerstvé (doporučujeme jahody/banán/borůvky)
- 3) Příprava pracovního místa
- 4) **Postup práce:**
 - nachystejte si suroviny
 - smíchejte tvarohy a zakysanou smetanu + přidejte cukr do jedné mísy
 - nachystejte si do mističky sušenky a piškoty
 - banán nakrájejte na kolečka, jahody na plátky
 - nachystejte si krabičku a na dno poklademe 1. vrstvu piškotů/sušenek
 - na piškoty nalijte 1. vrstvu tvarohovo – smetanové směsi
 - poklad'te 1. vrstvu ovoce
 - 2. vrstva tvarohovo – smetanové směsi
 - 2. vrstva sušenek
 - 3. vrstva tvarohovo – smetanové směsi
 - 2. vrstva ovoce
 - dozdobte kakaem
 - dejte do lednice ztuhnout

- Dobrou chuť!
- 5) Úklid pracovního místa
- 6) Potom, co žáci připraví dort se přesunou k pracovnímu listu (časově to vyjde spíše na další hodinu), v pracovním listu vystříhnou obrázky jednotlivých kroků v pracovním postupu a nalepí je tak, jak postupovali.

5.6 Metodika k pracovnímu listu: 3.1 Český jazyk

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Čtenářská gramotnost Věty tázací, oznamovací, rozkazovací Vlastní jména

- 1) **PŘEČTĚTE ŽÁKUM KAPITOLU 3 OD ZAČÁTKU, ČTĚTE STR. 28, 29, 30, 31, 32 VČETNĚ VĚTY: *Maminka přinesla svačinu, Hanička řekla „Dla, dla, dla“...***
 - Poznámka: Zastavte se u věty na str. 29: „*A on dokonce sám přidal pastu. Zasloužil by pochvalu!*“ Ptejte se žáků, jestli by si opravdu zasloužil pochvalu a pokud ne, tak proč?
- 2) **Cvičení 1 – čtou žáci**
 - Poznámka: žáci mohou číst nahlas po částech, samostatně potichu. Můžete vytvořit i skupinky a zkusit spojení v rámci skupinek.
- 3) **POKRAČUJTE VE ČTENÍ ŽÁKŮM STR. 32 od první věty v druhém odstavci: *Na horách bylo všechno nádherně bílé a zapadané.*, AŽ DO STR. 33 VČETNĚ VĚTY: *Maminka do ní uložila Haničku a Josífek dostal za úkol dávat na sestřičku pozor.***
 - Komentář učitele: Josífek musel se sestřičkou počkat venku, než tatínek zatopí v chalupě. Jezdil s ní kolem chalupy, tahal sánky jako polární pes! A teď si přečteme, co se dělo dál!
- 4) **Cvičení 2 – čtou žáci**
- 5) **Cvičení 2b, 2c**
 - Poznámka: Připomeňte si se žáky, jak poznáme větu tázací, jak poznáme větu oznamovací.
- 6) **Cvičení 2d:** Připomeňte si se žáky, co je důležitého u vlastních jmen osob.
- 7) Komentář učitele: Potom, co se Josífek setkal s pánem, se vrátil do chalupy. Josífek už se nemohl dočkat, až půjdou odpoledne na ty slíbené lyže. Ale napřed musel pomoci mamince s umýváním nádobí od oběda. Kdo z vás pomáhá mamince s nádobím?
- 8) **Cvičení 3 – čtou žáci**
- 9) **Cvičení 3b, 3c**
 - Poznámka: Připomeňte si se žáky, jak poznáme větu rozkazovací.
- 10) **Cvičení 4 + diskuse:** Co je tedy trest za sedmilhaní?

5.7 Metodika k pracovnímu listu: 3.2 Matematika

Časová dotace:	1 vyučovací hodina (45 minut)
Náplň/učivo:	Sudá a lichá čísla (v oboru do 10) Sčítání a odčítání desítek (v oboru do 100) Přičítání celých desítek ke dvojcifernému číslu a opačně (v oboru do 100) Odčítání celých desítek od dvojciferného čísla Doplňování chybějícího obrázku v řadě Geometrické tvary – trojúhelník, čtverec, obdélník, kruh

1) Tento pracovní list navazuje na Pracovní list 3.1 Český jazyk, doporučujeme ho dělat až po dokončení pracovního listu 3.1

2) Cvičení 1

- Zopakujte se žáky sudá a lichá čísla. Nechejte žáky vyjmenovat příklady sudých i lichých čísel od 0 do 10.
- Poznámka: Žáci si mohou k obrázku Josífkovi s číslem 7 napsat, o jaké číslo (sudé/liché) se jedná.

3) Cvičení 2

- Samostatná práce žáku, poté společná kontrola

4) Cvičení 3 – SČÍTEJ S TYGŘÍKEM

- Levý žlutý sloupeček: Sčítání desítek v oboru do 100
- Pravý modrý sloupeček: Přičítání celých desítek ke dvojcifernému číslu a opačně v oboru do 100
- $20 + 30 = 50$ $45 + 20 = 65$
- $10 + 40 = 50$ $24 + 30 = 54$
- $50 + 10 = 60$ $30 + 37 = 67$
- $40 + 60 = 100$ $62 + 10 = 72$
- $70 + 20 = 90$ $53 + 40 = 93$
- $80 + 10 = 90$ $11 + 80 = 91$

5) **Cvičení 4 – ODCÍTEJ S JOSÍFKEM**

- Levý žlutý sloupeček: Odčítání desítek v oboru do 100
- Pravý modrý sloupeček: Odčítání celých desítek od dvojciferného čísla
- $50 - 10 = 40$ $75 - 10 = 65$
- $40 - 20 = 20$ $92 - 20 = 72$
- $80 - 50 = 30$ $37 - 20 = 17$
- $70 - 40 = 30$ $88 - 50 = 38$
- $90 - 30 = 60$ $64 - 40 = 24$
- $20 - 20 = 0$ $100 - 10 = 90$

6) **Cvičení 5**

- Doplnování chybějícího obrázku v řadě (hrníček, talíř, miska) + geometrického tvaru (trojúhelník, čtverec, obdélník, kruh)

5.8 Metodika k pracovnímu listu: 4.1 Český jazyk

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Čtenářská gramotnost Slova citově zbarvená Význam slovních spojení Slova opačná Doplňování slov – jazykový cit

- 1) PŘEČTĚTE ŽÁKUM KAPITOLU 4 OD ZAČÁTKU: STR. 42, 43 VČETNĚ VĚTY:
„Ale možná, že by tě s sebou na lyže vzala maminka.“
- 2) **Cvičení 1** – čtou žáci
 - Poznámka: žáci mohou číst nahlas po částech nebo samostatně potichu. Můžete vytvořit i skupinky a zkusit spojení v rámci skupinek.
 - Komentář učitele: Co se v úryvku stalo? Co jste se dozvěděli?
 - Doprovodné otázky: Kdo umí jezdit na lyžích? Kdo se učí? Kdo jezdí na snowboardu? Kdo umí jezdit sám na vleku? ...
- 3) **Cvičení 2**
 - Poznámka: Zopakujte se žáky, co znamenají slova citově zbarvená, vysvětlit synonymum zdobněliny, uvést příklady před samostatnou prací u cvičení 2
- 4) **Cvičení 3**
 - Poznámka: Začněte se žáky zvýrazněnými souslovími, žáci si mohou pro přehlednost sousloví v textu ještě barevně podtrhnout. Až poté se zaměřte na to, co znamená slovo podtržené - „loudil“.
- 5) **Cvičení 4**
 - Poznámka: Před začátkem práce na cvičení nechte žáky uvést jakýkoli příklad slov opačných (podstatná jména, přídavná jména, ...)
- 6) **Cvičení 5** – čtou žáci
 - Poznámka: žáci mohou číst nahlas po částech, samostatně potichu.
 - Otázka učitele: Na co se tak asi pán bude ptát maminky?
- 7) ČTĚTE ŽÁKŮM STR. 45 OD VĚTY: *Co chtěl ten člověk?*, STR. 46 VČETNĚ VĚTY:
Musel se tomu smát.

- Poznámka: Dejte důraz a zastavte se u otázky: „*Jakým jménem říkal pán Haničce?*“
Je to velice důležité pro pochopení děje následujících kapitol.
- 8) POKRAČUJTE VE ČTENÍ ŽÁKŮM STR. 46 dole OD VĚTY: *Po večeři tatínek s Josífkem jako opravdoví chlapi, kteří se nebojí žádné práce, umyli a uklidili nádobí. AŽ DO STR. 47 VČETNĚ VĚTY: „Šikovný dítě.“*
- 9) **Cvičení 7** – čtou žáci
 - Poznámka: žáci čtou nahlas po jednom, v rámci čtení rovnou doplňují vhodná slova
 - Slova k doplnění: HANIČKOU, AUTÍČKO, SEDMILHANÍ, SMUTNO, POSTELI

5.9 Metodika k pracovnímu listu: 4.2 Matematika

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Sudá a lichá čísla (v oboru do 100) Seřazení čísel od nejmenších po největší (v oboru do 100) Sčítání a odčítání s přechodem přes desítku (v oboru do 100) Dosazování správných čísel do příkladů

- 1) Tento pracovní list navazuje na Pracovní list 4.1 Český jazyk, doporučujeme ho dělat až po dokončení pracovního listu 4.1
- 2) **Cvičení 1**
 - Poznámka: Připomeňte si se žáky, jak se poznají sudá a jak lichá čísla. Poté ať žáci pracují na číselných řadách sami.
- 3) **Cvičení 2**
 - trénink pozornosti, pochopení psaných pokynů a orientace v pracovním listu
- 4) **Cvičení 3**
 - 1. Přečtete s celou třídou, kolik let je jednotlivým členům rodiny.
 - 2. Přečtete s celou třídou všechny 4 otázky na listu. Poté nechte každého žáka pracovat samostatně.
 - 3. Společná kontrola.
- 5) **Cvičení 4**
 - 1. Čtete se žáky příklady a dosazujete věk do příkladů společně, takto připravte všech 10 příkladů a poté nechte žáky vypočítat příklady samostatně.
 - Poznámka: pro lepší orientaci, ať si žáci vždy ukazují prstem na daný řádek
 - Poznámka: Pokud je to pro žáky lepší psát příklady pro přehlednost pod sebou, po dosazení do pracovního listu si mohou příklady přepsat pod sebou do školního sešitu a počítat.
- 6) **Cvičení 5**
 - Vybarvování po splnění celého pracovního listu.

5.10 Metodika k pracovnímu listu: 4.3 Tělesná výchova

Časová dotace:	Není specifikována
Náplň/učivo:	Všestranný rozvoj těla

- 1) Pracovní list se váže ke **kapitole 4**, žákům ho rozdejte až po seznámení s touto kapitolou. Žáci ho nebudou vyplňovat ve škole, slouží jako práce na doma.
- 2) Ujistěte se, že žáci rozumí slovu „výzva“, popřípadě vysvětlete, diskutujte.
- 3) List má odškrtnávací políčka, vysvětlete žákům, že si za každý splněný úkol mohou udělat fajfku.
- 4) Určení časové dotace je čistě na Vás.
- 5) Podle individuality vaší třídy můžete měnit cvičení v pracovním listě.
- 6) Po odevzdání vyplněného pracovního listu, obdrží každý žák **DIPLOM ZA SPLNĚNÍ JOSÍFKOVY VÝZVY**.

5.11 Metodika k pracovnímu listu: 5.1 Český jazyk

Časová dotace:	2–3 vyučovací hodiny (90–135 minut)
Náplň/učivo:	Čtenářská gramotnost Tvrdé a měkké slabiky Obrázková osnova

- 1) PŘEČTĚTE ŽÁKUM ZAČÁTEK KAPITOLY 5: STR. 50, 51, 52, 53 VČETNĚ VĚTY: *Josífek se zaradoval a vyrazil.*
 - Poznámka: Seznamte žáky s tím, že se tato kapitola bude číst po částech. Bude se střídát čtení učitele a čtení žáků. První část čte učitel
 - Doplňující otázky: Co se v této části stalo?
- 2) **Cvičení 1** – čtou žáci (2. část)
 - Poznámka: žáci mohou číst nahlas po částech nebo samostatně potichu. Můžete vytvořit i skupinky a zkusit spojení v rámci skupinek.
 - Otázky učitele: Co se v této části stalo? Co znamená zvýraznění v textu: „**obešla hrůza**“?
- 3) ČTĚTE ŽÁKŮM STR. 55, 56 VČETNĚ VĚTY: „*Našel jsem miminko,*“ *oznamil důležitě, když otevřenými dveřmi vtáhl do střediska Horské služby sáňky s miminem.*
 - Poznámka: Zastavte se při čtení na str. 55 dole u věty: „*Raději ho vezmu s sebou do střediska Horské služby.*“ Vyvolejte se žáky diskuzi ohledně toho, zda vědí něco o Horské službě.
- 4) Žáci čtou (4. část)
 - Poznámka: Ujistěte se otázkami, zda žáci porozuměli textu.
 - Otázky učitele: Krmili jste někdy miminko? Věděli byste jak se to dělá?
- 5) ČTĚTE ŽÁKŮM STR. 58 od začátku, STR. 60 VČETNĚ VĚTY: *Takže rovnou spustil:*
 - Doplňující otázky: Co se v této části stalo?
- 6) Žáci čtou (6. část)
 - Poznámka: Klást důraz na to, aby žáci porozuměli tomu, proč si pán plete jména Petřík X Hanička a proč došlo k situaci Honzík X Petřík. Popřípadě připomenout Josífkovu lež z předchozích kapitol, že tomuto pánovi tvrdil, že Hanička je kluk, protože měla modrý fusak a zároveň mu řekl, že se Hanička jmenuje Petřík.

- 7) ČTĚTE ŽÁKŮM STR. 61 OD VĚTY: *Když se otevřely dveře v budově Horské služby, miminko právě spokojeně pilo z lahvičky.*, STR. 60 VČETNĚ VĚTY: *Netušila totiž, že Honzikovi dal už dávno napít Josífek.*
- Otázka učitele: Co se v této části stalo?
- 8) **Cvičení 2** – čtou žáci (8. část)
- Poznámka: Žáci čtou nahlas po jednom, v rámci čtení rovnou doplňují vhodná slova a odůvodňují výběr i/y.
 - Tip: Pokud by se žáci celkově ztráceli v ději, můžete jim na tabuli psát jména a šipky, kdo s kým a s čím souvisí.
- 9) **Cvičení 3** – obrázková osnova
- Pokud usoudíte, že je toto cvičení pro žáky moc složité, dělejte toto cvičení v průběhu čtení – po každé části, ať žáci najdou správný obrázek.
- 10) **Cvičení 4**
- Společná diskuse nad názvem kapitoly. Poté nechte každého žáka napsat svůj název.
- 11) **Cvičení 5**
- Samostatná práce a následná kontrola

5.12 Metodika k pracovnímu listu: 5.2 Matematika

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	<p>Geometrie</p> <ul style="list-style-type: none">- Geometrické tvary (čtverec, obdélník, kruh, trojúhelník)- Čtvercová síť + překreslování obrázku ve čtvercové síti <p>Důležitá telefonní čísla</p> <ul style="list-style-type: none">- Čtení trojčiferných čísel- Spojování čísel se správnou složkou záchranného systému- Seznámení s Horskou službou

- 1) Doporučujeme začít vyplňovat tento pracovní list, co nejdříve po pracovním listu 5.1 Český jazyk. Je zde provázanost s tématem a dějem kapitoly 5.
- 2) **Cvičení 1**
 - 1. Žáci z přeházených písmen složí správné názvy geometrických tvarů.
 - Správné řešení: ČTVEREC, OBDÉLNÍK, KRUH, TROJÚHELNÍK
 - 2. Žáci spojí název se správným geometrickým tvarem. Každý geometrický tvar mohou spojovat jinou barvou.
- 3) **Cvičení 2**
 - 1. Připravte na tabuli čtvercovou síť 10 x 10 cm nebo ji žákům promítněte na interaktivní tabuli a demonstруйте, jak se geometrický tvar do čtvercové sítě správně zanes. Můžete zvolit pro demonstraci jiný čtverec, například: o straně 3 cm.
 - Poznámka: Nechejte žáky, ať si do čtvercové sítě na tabuli zkusí zanešt různé čtverce.
 - 2. Samostatná práce při zanesení čtverce do pracovního listu.
 - 3. Společná kontrola.
- 4) **Cvičení 3**
 - 1. Naveďte žáky, jakým způsobem by měli obrázek překreslovat.
 - 2. Žáci obrázek pojmenují.
 - 3. Žáci spočítají, kolik čtverců pojme spodek domečku, kolik čtverců pojmu stěny domečku atd...
 - 4. Samostatná práce žáků.
 - 5. Připravte na tabuli čtvercovou síť 10 x 10 cm nebo ji promítněte na interaktivní tabuli a proveďte kontrolu splněného cvičení.

5) Cvičení 4

- Zamyslete se se žáky nad konkrétními čísly.
- Poznámka: Dbejte na správné přečtení trojčiferných čísel.
- Možné rozšíření cvičení: Žáci zjistí u konkrétních trojčiferných čísel, z kolika stovek, desítek a jednotek se skládají.

6) Cvičení 5

- Žáci spojí obrázkové číslo se správným autem.
- Diskutujte se žáky, proč čísla vypadají zrovna takto. (0 jako rybníček, kde hasiči berou vodu, 5 jako voziček, který má záchranná služba, 8 jako pouta policie)

7) Cvičení 6

- Diskuse se žáky ohledně čísla na Horskou službu.
- Řešení: Číslo na Horskou službu je: **1210**.

5.13 Metodika k pracovnímu listu: 6.1 Český jazyk

Časová dotace:	1–2 vyučovací hodiny (45–90 minut)
Náplň/učivo:	Čtenářská gramotnost Přímá řeč Seřazování slov podle abecedy Vlastnosti Psací písmena Rytmus slov - krátká/dlouhá slabika

- 1) PŘEČTĚTE ŽÁKUM ZAČÁTEK KAPITOLY 6: STR. 64, 65 VČETNĚ VĚTY: *Když dojedl šel se mít.*
- 2) **Cvičení 1** – čtou žáci
 - Poznámka: žáci mohou číst nahlas po částech nebo samostatně potichu. Můžete vytvořit i skupinky a zkusit spojení v rámci skupinek.
 - Otázky učitele: O čem byl úryvek? Co už Josífek dělá jinak, než dělával předtím?
- 3) **Cvičení 2**
 - Poznámka: Připomenout si zásady přímé řeči.
- 4) PŘEČTĚTE ŽÁKŮM STR. 67 OD VĚTY: *Maminka se usmála a mlčky Josífka pohládila po vlasech,* STR. 68, 69 VČETNĚ VĚTY: *Bez brášky bylo doma trochu smutno.*
 - Poznámka: Ujistěte se, že žáci ví, o čem jste jim právě četli.
- 5) **Cvičení 3** – čtou žáci
 - Otázka učitele: Jak to, že Josífek už není sedmilhář?
- 6) **Cvičení 4**
 - Vyjmenujeme si, jak jdou za sebou písmenka v abecedě, poté žáci sami zkusí vyplnit cvičení, následuje společná kontrola.
 - Správné řešení: HANIČKA, JOSÍFEK, MAMINKA, PANÍ UČITELKA, TATÍNEK, TYGRÍK, ZÁCHRANÁŘI Z HORSKÉ SLUŽBY
- 7) **Cvičení 5 + cvičení 6**
 - Poznámka: Zopakujte se žáky, co to jsou vlastnosti. Poté žáci uvedou příklady vlastností.
- 8) **Cvičení 7**
 - žáci spojují psací písmena s tiskacími

- Poznámka: Každé písmeno mohu spojit jinou barvou.

9) **Cvičení 8** – Vytleskávání rytmu

- Poznámka: TEČKA reprezentuje krátkou slabiku – převedeme jí pěstí do vzduchu pohybem dopředu, ČÁRKA reprezentuje dlouhou slabiku – předvedeme ji pěstí do vzduchu pohybem ze shora dolů (představení čárky nad písmenem – ze shora dolů)
- Předved'te pár slov nanečisto. Můžete demonstrovat i na jménech žáků.

5.14 Metodika k pracovnímu listu: 6.2 Matematika

Časová dotace:	1 vyučovací hodina (45 minut)
Náplň/učivo:	Doplňování čísla: pojmy - „hned za“ a „hned před“ Doplňování chybějících čísel v řadě čísel Zanesení čísel na číselnou osu Porovnávání čísel

- 1) Tento pracovní list navazuje na Pracovní list 6.1 Český jazyk, doporučujeme ho dělat až po dokončení pracovního listu 6.1
- 2) **Cvičení 1**
 - Žlutý sloupeček s příklady: žáci doplňují číslo, které je **hned za** daným číslem.
 - Modrý sloupeček s příklady: žáci doplňují číslo, které je **hned před** daným číslem.
- 3) **Cvičení 2**
 - Propojení pojmů „hned před“ a „hned za“ do jednoho cvičení.
- 4) **Cvičení 3**
 - 1. Vyplňte se žáky cvičně první řadu, poté nechte žáky pracovat samostatně na ostatních třech řadách. Následuje společná kontrola.
 - 2. Žáci nahlas přečtou čísla v jednotlivých řadách (všechna čísla, ne jen ta doplněná)
- 5) **Cvičení 4**
 - 1. Připravte žákům na tabuli číselné osy nebo je promítněte na interaktivní tabuli.
 - 2. Přečtěte si se žáky desítky, které jsou uvedeny na jednotlivých číselných osách.
 - 3. Nechte žáky samostatně pracovat.
 - 4. Společná kontrola na tabuli.
- 6) **Cvičení 5**
 - Poznámka: Ujistěte se, že si jsou žáci jistí symboly $>$, $<$, $=$.

6 DISKUSE

Diskuse v této diplomové práci je pojata jako hodnocení jednotlivých pracovních listů a metodik pro pedagogy. Dále zde zmíníme s tím související doporučení pro praxi a nastíníme možné limity výzkumu.

6.1 Evaluace pracovních listů a doporučení pro praxi

Pracovní listy jsou navrženy pro 2. třídu žáků se slabozrakostí a žáků se zbytky zraku bez přidruženého postižení, provedli jsme evaluaci s těmito žáky. Dále nás ale zajímalo, jak budou s listy schopni pracovat i ostatní žáci, proto jsme provedli evaluaci pracovních listů v dalších typech tříd.

Celá empirická část je doporučením, jak s listy v praxi pracovat, proto není doporučení uvedeno jako samostatná kapitola.

4. a 2. třída žáků se slabozrakostí a zbytky zraku (s a bez přidružených postižení)

První verze pracovního listu 1.1, jak již bylo zmíněno v podkapitole 4.2, byla vyzkoušena na tyflopeditické škole v rámci autorčiny praxe v lednu 2022. Jelikož se jednalo o žáky se slabozrakostí a zbytky zraku s přidruženým postižením, posunuli jsme hranici na 4. třídu. Učivo žáci zvládali, ale jak už jsme zmiňovali výše, ilustrace byly pro tyto žáky nedostačující. Vytvořili jsme tedy listy, které jsou předmětem této práce. Proběhlo další zkoušení pracovních listů se stejně starými žáky v dubnu 2023, náročnost cvičení a ilustrace již vyhovovaly požadavkům těchto žáků.

Dále jsme listy zkoušeli se žáky 2. třídy se slabozrakostí a zbytky zraku bez přidruženého postižení, listy náročností i grafickým zpracováním vyhovovaly těmto žákům. Při zkoušení pracovních listů jsme narazili na potřebu lehké úpravy konkrétního listu.

Pracovní list 4.2 Matematika: při zkoušení ve škole jsme zjistili, že cvičení 3 a 4 jsou pro žáky druhých tříd nadsazená, udělali jsme tedy didaktickou úpravu zadání.

3 JOSÍFKOVU RODINU UŽ ZNÁŠ. ODPOVĚZ NA OTÁZKY A POMOZ TAKÉ JEMU POZNAT TVOU RODINU A KAMARÁDY.

Kolik je ti let? _____
 Kolik let je tvé mamince? _____
 Kolik let je tvému tatínkovi? _____
 Kolik let je tvému sourozenci? _____
 Kolik let je tvému spolužákovi, co sedí vedle tebe? _____
 Kolik let je tvé babičce? _____ Kolik je tvému dědovi? _____
 Srovnej zjištěná čísla od nejmenšího po největší:

Ze zjištěných čísel vypiš lichá čísla:

Ze zjištěných čísel vypiš sudá čísla:

Který z tvých rodičů je starší, a o kolik let?

3 PŘEČTI SI, KOLIK LET JE ČLENŮM JOSÍFKOVY RODINY.

Josífkovi je 7 let.
 Tatínkovi je 39 let.
 Mamince je 35 let.
 Dědečkovi je 70 let.
 Babičce je 60 let.
 Srovnej zjištěná čísla od nejmenšího po největší:

Ze zjištěných čísel vypiš lichá čísla:

Ze zjištěných čísel vypiš sudá čísla:

Který z Josífkových rodičů je starší a o kolik let?

4 POČÍTEJ, PŘÍKLAD ZAPÍŠ (MŮŽEŠ SI PŘÍKLADY ZAPSAT I POD SEBOU).

- 1 Tvůj věk + věk tatínka = _____ + _____ = _____
- 2 Tvůj věk + věk tvého spolužáka = _____ + _____ = _____
- 3 Tvůj věk + věk maminky = _____ + _____ = _____
- 4 Věk tatínka + věk tvého spolužáka = _____ + _____ = _____
- 5 Věk tvého sourozence + věk tvé babičky = _____ + _____ = _____
- 6 Věk tvého dědy + tvůj věk = _____ + _____ = _____
- 7 Věk tvého dědy - věk tvého sourozence = _____ - _____ = _____
- 8 Věk tvé maminky - tvůj věk = _____ - _____ = _____
- 9 Věk tvého dědy - věk tvého tatínka = _____ - _____ = _____
- 10 Věk tvé babičky - tvůj věk = _____ - _____ = _____

4 POČÍTEJ, PŘÍKLAD ZAPÍŠ (MŮŽEŠ SI PŘÍKLADY ZAPSAT I POD SEBOU).

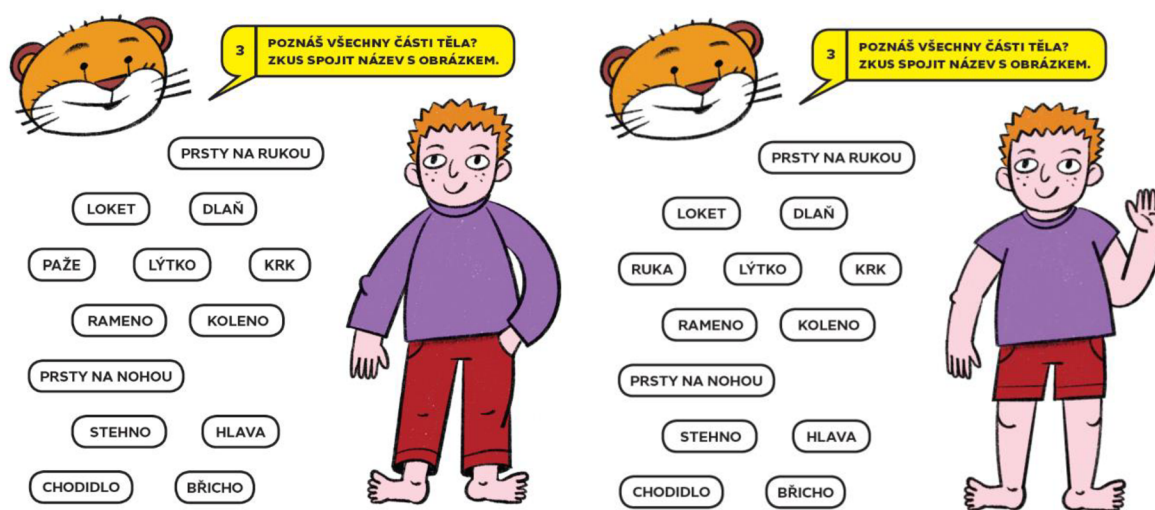
- 1 Josífkův věk + věk tatínka = _____ + _____ = _____
- 2 Josífkův věk + věk dědečka = _____ + _____ = _____
- 3 Josífkův věk + věk maminky = _____ + _____ = _____
- 4 Věk tatínka + věk babičky = _____ + _____ = _____
- 5 Věk maminky + věk tatínka = _____ + _____ = _____
- 6 Věk dědečka + věk Josífka = _____ + _____ = _____
- 7 Věk dědečka - věk maminky = _____ - _____ = _____
- 8 Věk maminky - věk Josífka = _____ - _____ = _____
- 9 Věk babičky - věk tatínka = _____ - _____ = _____
- 10 Věk babičky - věk Josífka = _____ - _____ = _____

Obrázek 19 – Porovnání staré verze a nové verze cvičení 3 a 4 listu 4.2

Můžeme tedy říci, že listy jsou vhodné pro 2. třídy žáků se slabozrakostí a zbytky zraku bez přidružených postižení. Pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku s dalšími přidruženými postiženími jsou listy vhodné po posunutí práce s pracovními listy do vyšších ročníků prvního stupně základní školy (3.,4.,5.třída). Ročník, ve kterém se bude s listy pracovat je na zvážení jednotlivých pedagogů s přihlédnutím k individuálním schopnostem žáků.

2. a 3. třída logopedická se žáky s přidruženými poruchami zraku

V rámci autorčiny další praxe v květnu 2023, proběhla evaluace pracovních listů v logopedické třídě. Tito žáci měli dysfázii společně s lehkou slabozrakostí. Pracovní listy z Matematiky, Pracovní výchovy a Tělocviku byly v pořádku – grafická stránka i náročnost cvičení odpovídala úrovni zralosti těchto žáků. V pracovním listu 1.2 zaměřeného na Prvouku byla nutná grafická úprava ilustrace při poznávání částí těla. Josífka v dlouhém oblečení žáci špatně rozeznali, provedli jsme tedy úpravu.

Obrázek 20 – Úprava oblečení v ilustraci Josífka

Pracovní list z Anglického jazyka nebyl vyzkoušen, jelikož žáci z důvodu typu svého postižení mají anglický jazyk až ve vyšších ročnících. V pracovních listech z Českého jazyka jsme narazili na problém v pochopení čteného textu a celkově délce úryvků. V rámci vyučovací hodiny při práci s těmito listy, jsme zkrátily úryvky textu nebo jsme situaci řešili střídavým čtením žáků a pedagoga.

Pro praxi tedy doporučujeme snížit rozsah textu nebo pracovní listy z Českého jazyka přesunout do vyšších ročníků prvního stupně ZŠ (4. a 5. tříd).

2. třída intaktních žáků s integrovanými žáky s lehkou slabozrakostí bez dalšího přidruženého postižení

Tuto evaluaci pracovních listů provedla paní učitelka J.J. ze Základní školy Dubí 1 na přelomu dubna a května 2023. Z důvodu různorodosti třídy pracovala paní učitelka současně s interaktivní tabulí a pracovními listy. Žáci se zrakovým postižením používali pomůcky, se kterými obvykle pracují – pracovní listy formátu A3 a Hartmanův stolek. Žáci nepoužívali optické kompenzační pomůcky. Paní učitelka měla k dispozici pracovní listy ve formátu A3 a k nim vytvořenou metodiku. Jedná se tedy jak o evaluaci pracovních listů, tak i metodiky. Hodnocení paní učitelky uvádíme níže.

„Žáci měli k dispozici knihu Sedmilhář Josífek. S knihou se seznámili během týdne čtení, který na naší škole probíhá každý rok vždy první týden v dubnu. Proto žáci byli nadšeni, že si knihu přečtou a zároveň vyplní pracovní listy.“

Ověření a evaluace: Matematika

Pracovní list 3.2

List sloužil jako opakování již probraného učiva. Žáci pracovali na interaktivní tabuli.

Cvičení 1 – podle metodiky

Cvičení 2 – podle metodiky – společnou kontrolu jsme prováděli na interaktivní tabuli

Cvičení 3 a 4 – Zopakovali jsme si desítky a jednotky. Pracovali jsme společně na interaktivní tabuli a na pracovní list.

Cvičení 5 – Zopakovali jsme geometrické tvary. Nutno dětem dovysvětlit pokračování v řadě. Po vysvětlení žáci pracovali samostatně.

Shrnutí – Pracovní list žáci zvládli doplnit bez problémů. Zadání úkolů bylo srozumitelné. Velice oceňují barevnost.

Pracovní list 4.2

Pracovní list navazuje na pracovní list 4.1

Žáci využili poznatky, které získali při vyplňování listu 3.2. Není tedy nutné znovu vysvětlovat látku.

Kladně hodnotím zadání věku příbuzných Josífka. Pokyny jsou poté jasné.

Cvičení 1, 2,3 – podle metodiky

Cvičení 4 – Je třeba s žáky doplnit příklady, poté mohou pracovat samostatně.

Cvičení 5 – Je vhodně zvolené. Vybarvování žáky baví.

Shrnutí – Pracovní list většina žáků zvládla. Některým žákům činila problémy orientace v textu.

Souvisí to se čtenářskou gramotností.

Pracovní list 5.2

Pracovali jsme na interaktivní tabuli. Promítala jsem žákům čtvercovou síť. Žáci se špatně orientují ve čtvercové síti. Je nutná kontrola práce žáků.

Všechna cvičení žáci pracovali podle metodiky.

Shrnutí – Pracovní list je nutno pracovat na interaktivní tabuli. Velice kladně hodnotím velikost čtvercové sítě. Žákům se velice libily barevné obrázky.

Pracovní list 6.2

Tento list jsem použila na procvičování učiva. Žáci se umí orientovat v číselné řadě 0–100.

Je nutné před vyplňováním dané pojmy zopakovat. Žáci mají k dispozici papírové číselné osy.

Mohou je využívat ti žáci, kteří si v orientaci na číselné ose nejsou jistí.

Všechna cvičení byla žákům vysvětlena podle metodiky. Poté pracovali žáci samostatně.

Shrnutí – Žáci pracovali samostatně. Žádný úkol jim nečinil problém. Pokud někdo potřeboval názor (číselnou osu), tak mohl využít. Kladně hodnotím rozložení cvičení v pracovním listu. Žáci měli dostatek místa na doplnění čísel.

2 PODÍVEJ SE NA ČÍSELNOU ŘADU. ČERVENOU PASTELKOU ZAKROUŽKUJ VŠECHNA LICHÁ ČÍSLA. PAK VEZMI MODROU PASTELKU A ZAKROUŽKUJ VŠECHNA SUDÁ ČÍSLA.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3 SČÍTEJ S TYGRÍKEM.

$20 + 30 = 50$ $10 + 40 = 50$ $50 + 10 = 60$ $40 + 60 = 100$ $70 + 20 = 90$ $80 + 10 = 90$	$45 + 20 = 65$ $24 + 30 = 54$ $30 + 37 = 67$ $62 + 10 = 72$ $53 + 40 = 93$ $11 + 80 = 91$
---	--

NÁŠ JOSÍFEK UŽ NENÍ SEDMILHÁŘ, S ČÍSLEM 7 JE KAMARÁD.

1 NAPIŠ ČÍSLO.

a KTERÉ JE HNED ZA DANÝM ČÍSLEM. 15 → 16 49 → 50 62 → 63 34 → 35 21 → 22 99 → 100	b KTERÉ JE HNED PŘED DANÝM ČÍSLEM. 11 ← 12 78 ← 79 52 ← 53 89 ← 90 66 ← 67 1 ← 2
--	---

2 NAPIŠ ČÍSLO, KTERÉ JE HNED PŘED A HNED ZA DANÝM ČÍSLEM.

31 32 33 14 15 16 66 67 68 49 50 51 47 48 49	55 56 57 83 84 85 8 9 10 70 71 72 92 93 94
--	--

Obrázek 21 – Ukázky pracovních listů z matematiky žáka se slabozrakostí a žáka intaktního¹²

Ověření a evaluace: Český jazyk

Pracovní list 4.1

V tomto listu si žáci procvičili orientaci v textu.

Cvičení 1 četli žáci nahlas z papíru. K dalším cvičením jsme využívali interaktivní tabuli. Všechna cvičení byla vysvětlena podle metodiky.

Shrnutí – Kladně hodnotím přepsání textu z knihy na papír, který měl každý žák k dispozici ve formátu podle individuálních potřeb. Kdykoli se žáci mohli do textu podívat. Žádný úkol jim nečinil problém. Nejvíce žáky zaujalo cvičení 7, kde doplňovali vynechaná slova.

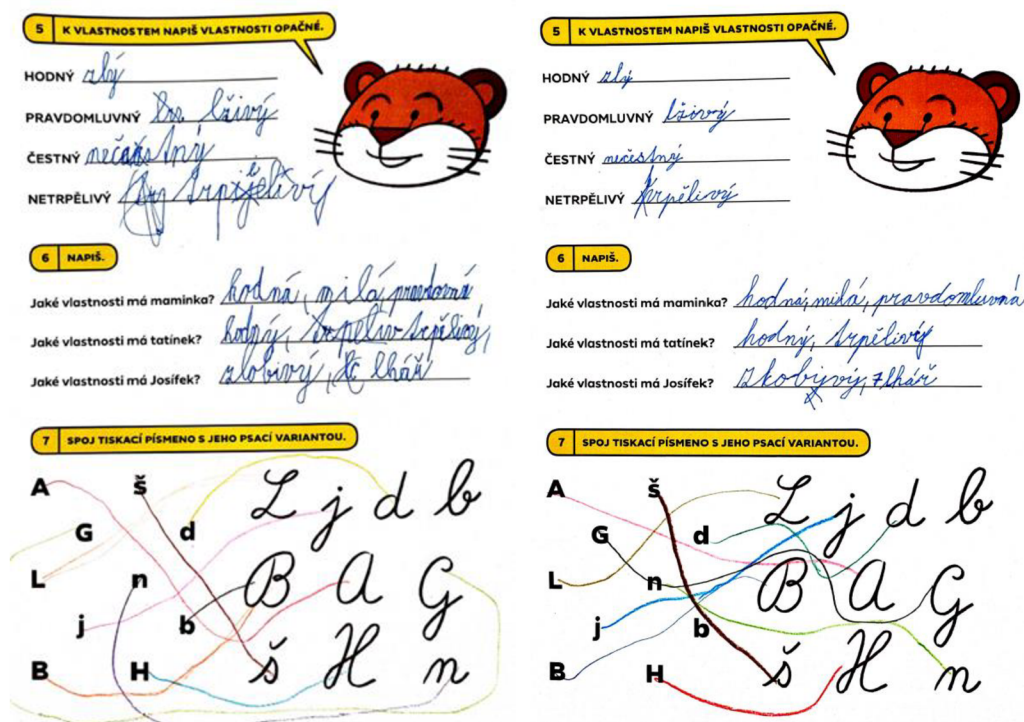
Pracovní list 6.1

Žáci pracovali podle metodiky.

Při čtení jsme střídali hlasité a tiché čtení. Cvičení 4,5,6 jsme pracovali společně na interaktivní tabuli. Ve cvičení 5 byla nutná větší dopomoc učitelky. Cvičení 7 a 8 bylo zadáno jako samostatná práce. Žáci je bez problémů zvládli.

¹² kvalita obrazu se snížila vlivem naskenování pracovních listů pro účely vložení do diplomové práce

Shrnutí – Cvičení v pracovním listě byla vhodně zvolena. Kladně hodnotím propojení čtení s učivem českého jazyka. Jelikož tento typ pracovních listů používáme v hodinách čtení, tak se mohla střídát samostatná práce a práce s dopomocí učitele.

Obrázek 22 – Ukázka práce žáka se slabozrakostí a žáka intaktního¹³

Ověření a evaluace: Anglický jazyk

Pracovní list 1.3

Žáci pracovali podle metodiky s pracovním listem a na interaktivní tabuli.

Pracovní list jsme použili k závěrečnému opakování. Souhlasím s tím, že je možné použít podle probíraného tématu. Žáci bez problémů zvládli.

Shrnutí – Kladně hodnotím barevné obrázky, které se dětem velice líbily. Vyplnění listu žáky bavilo, a protože slovní zásobu znají, nikomu nečinilo žádný problém. “

¹³ kvalita obrazu se snížila vlivem naskenování pracovních listů pro účely vložení do diplomové práce

Na základě této celkové evaluace můžeme říct, že listy jsou pro žáky graficky atraktivní a naplní cvičení přijatelné jejich věku a schopnostem. Metodika je přehledná a srozumitelná.

V praxi bychom práci s pracovními listy pro žáky se slabozrakostí a zbytky zraku kvitovali podpořit didaktickou pomůckou – postavičkou tygříka. Tento motivační prvek zvyšuje výkonnost žáků a udržuje pozornost. Vhodné je tuto postavičku posadit například před žáky na židli, lavici, skříňku atd., v takové vzdálenosti, aby na ni žáci dobře viděli. Postavička (plyšová hračka) musí mít jasné výrazné barvy, doporučujeme pouze dvě od sebe dobře rozeznatelné.

6.2 Limity výzkumu

Limitem výzkumu bylo poměrně zdlouhavé hledání vhodného grafika. Dlouho se nám nedařilo najít kandidáta, který by uměl perfektně zpracovat specifické prvky pracovních listů, což bylo velice důležité pro tuto diplomovou práci.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo vytvoření souboru čtrnácti pracovních listů, které vyhovují požadavkům žáků se zrakovým postižením. Při vytváření materiálů jsem čerpala z teoretických poznatků uvedených v teoretické části této práce, ale také ze své praxe, kterou jsem měla možnost absolvovat v rámci studia. Prvotní prototypy pracovních listů mě upozornily na možná úskalí, která jsem musela při zpracování řešit. Zejména jsem dospěla k potřebě spolupráce s profesionálním grafikem, aby listy byly přesně podle požadavků žáků. Proces vytváření pracovních listů byl tedy dlouhodobý. V průběhu vytváření listů se jednotlivé části testovaly ve školách, finální verze všech listů byly otestovány a přijaty více než pozitivně. S tím souvisí i naplnění dalšího dílčího cíle, což bylo vytvoření metodického materiálu pro pedagogy.

Při testování jednotlivých listů probíhala evaluace buď přímo ústně od pedagogů anebo písemnou formou pomocí korespondence. Propojení příběhu knihy s pracovními listy v jednotlivých předmětech, vnímám jako nenásilnou a zábavnou formu zapojení literárního díla do běžného edukačního procesu. Žákům se příběh díky listům dostane více do povědomí, což je způsobené velkým zastoupením cvičení zaměřených na čtenářskou gramotnost. Cvičení na čtenářskou gramotnost kvitovala ve své evaluaci hlavně paní učitelka J.J. Dále byla v evaluacích vyzdvihována hlavně grafická koncepce pracovních listů.

Vidím v této diplomové práci velký přínos jak pro žáky, tak pedagogy. Myslím si, že má potenciál k rozšíření v podobě zpracování dalších dílů literárního podkladu od Daniely Krolupperové. Dále by práce mohla být podkladem pro úpravy knih a vytváření pracovních listů vyhovujících žákům se slabozrakostí a zbytky zraku.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

BASLEROVÁ, Pavlína. 2012. *Metodika práce se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3307-3.

FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Kateřina KROUPOVÁ. 2013. *Specifika edukace žáků se zrakovým postižením na ZŠ a SŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3698-2.

FINKOVÁ, Dita. 2013. Specifika edukace žáků se zbytky zraku. In: FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Kateřina KROUPOVÁ. *Specifika edukace žáků se zrakovým postižením na ZŠ a SŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3698-2.

FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. 2007. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1857-5.

FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Kateřina STEJSKALOVÁ. 2011. *Edukační proces u osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2745-4.

FINKOVÁ, Dita a Lucia PASTIERIKOVÁ. 2015. *Metodika tvorby učebních textů DVPP pro inkluzivní vzdělávání: (k využití i dalšími subjekty)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4736-0.

FLENEROVÁ, Helena. 1982. *Kapitoly z tyflopédie*. Praha: Univerzita Karlova.

HYCL, Josef a Lucie TRYBUČKOVÁ. 2008. *Atlas oftalmologie*. 2. vyd. V Praze: Triton. ISBN 978-80-7387-160-4.

JESENSKÝ, Ján. 2002. *Základy komprehenzivní tyflopédie*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-329-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. 2006. *Základy speciální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1479-1.

KRAUS, Hanuš. 1997. *Kompendium očního lékařství*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-079-1.

KROLUPPEROVÁ, Daniela. *Sedmilhář Josífek*. Ilustrovala Markéta VYDROVÁ. Praha: Albatros, 2008. Druhé čtení (Albatros). ISBN 978-80-00-02166-9.

KROUPOVÁ, Kateřina. 2013. Specifika edukace slabozrakých žáků. In: FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Kateřina KROUPOVÁ. *Specifika edukace žáků se zrakovým*

postižením na ZŠ a SŠ. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3698-2.

LUDÍKOVÁ, Libuše. 1988. *Tyflopedie I*. Olomouc: UP

LUDÍKOVÁ, Libuše a Milan MALEČEK, 1991. *Tyflopedie III*. Olomouc: UP.

MANĚNOVÁ, Martina. 2014. *Pracovní listy v mateřské škole a na 1. stupni základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-499-1.

MORAVCOVÁ, Dagmar. 2004. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizelem*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-476-4.

RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0646-2.

ROZSÍVAL, Pavel. 2006. *Oční lékařství*. Praha: Galén. ISBN 80-7262-404-0.

RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. 2007. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-145-4.

RŮŽIČKOVÁ, Veronika. 2006. *Integrace zrakově postiženého žáka do základní školy*. Olomouc: VUP. ISBN 80-244-1540-2

RŮŽIČKOVÁ, Veronika. 2006. Moderní trendy v péči o osoby se zrakovým postižením. In: KOLEKTIV AUTORŮ. 2006. *Základy speciální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1479-1.

SKALKOVÁ, Jarmila. 2007. *Obecná didaktika*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1821-7.

ŠPAČKOVÁ, Kateřina. 2012. *Základy oftalmologie pro speciální pedagogy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3063-8.

VALENTA, Milan. 2003. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0698-5.

VALENTA, Milan. 2015. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0937-9.

VÍTKOVÁ, Marie. 2004. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-071-9.

ZÁŠKODNÁ, Helena, 1985. *Psychopatologie a speciální pedagogika pro první stupeň základní školy a výchovné poradce*. Ostrava: Pedagogická fakulta.

Elektronické zdroje

GUDGEL, Dan a David TURBERT. 2023. What Is Low Vision?. *American Academy of Ophthalmology* [online]. 27. 4. 2023 [cit. 2023-05-14]. Dostupné z: <https://www.aaopt.org/eye-health/diseases/low-vision>

JANČÁROVÁ, Helena. 2004. Vyšetření zrakové ostrosti - vizus u dětí. *PEDIATRIE PRO PRAXI* 3 [online]. 155 - 156 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2004/03/11.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: RVP ZV [online], 2021. Praha [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

SABEL, Bernhard A, Josef FLAMMER a Lotfi B MERABET. 2018. Residual vision activation and the brain-eye-vascular triad: Dysregulation, plasticity and restoration in low vision and blindness – a review. *PubMed* [online]. 2018 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: doi:10.3233/RNN-180880

SONS ČR: *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR* [online], 2016. [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/Statisticke-cviceni-P4003491.html>

TEREZA JANÁKOVÁ [online], 2023. tesjanak [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: <https://tesjanak.com/>

ÚZIS – Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: *MKN-10, 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí* [online], 2023. Praha: ÚZIS [cit. 2023-05-24]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/H00-H59>

ÚZIS – Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: *MKN-11, 11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí* [online], 2023. Praha: ÚZIS [cit. 2023-05-24]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-11>

VOLEJNÍK, Rudolf. 2016. Statistické cvičení. In: *SONS* [online]. [cit. 2023-05-14]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/Statisticke-cviceni-P4003491.html>

WHO - World Health Organization: *ICD-11, International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* [online], 2023. [cit. 2023-05-24]. Dostupné z: <https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases>

ZÁKLADNÍ ŠKOLA PRO ŽÁKY S PORUCHAMI ZRAKU: *Vzdělávání a školní vzdělávací programy* [online], 2023. Praha: Vitalex Computers [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: <https://www.skolazrak.cz/index.php?type=Post&id=434&ids=214>

Legislativní dokumenty

Zákon č. 561/2004 Sb.: Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online], 2022. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022>

Vyhláška č. 27/2016 Sb.: Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných [online], 2021. [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasiky-ke-skolskemu-zakonu>

Seznam použitých zkratk

ICD-11	International Classification of Diseases 11th Revision
MKN-10	Mezinárodní klasifikace nemocí 10. revize
MKN-11	Mezinárodní klasifikace nemocí 11. revize
SONS ČR	Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky
WHO	World Health Organization
ZŠ	Základní škola

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Příložní lupa (archiv autorky, 2022).....	26
Obrázek 2 – Ruční kamerová lupa Humanware Explore 5 (archiv autorky, 2022)	27
Obrázek 3 – Kamerová lupa MANO XXL se stojánkem (archiv autorky, 2022).....	27
Obrázek 4 – Stolní (nepřenosná) kamerová lupa s monitorem a pohyblivým stolem (archiv autorky, 2022)	28
Obrázek 5 – Vzorec pro výpočet zvětšení (Hycl, 1997)	28
Obrázek 6 – Prototyp části pracovního listu 1.1 s původními ilustracemi knihy.....	37
Obrázek 7 – Přehled řezů písma.....	38
Obrázek 8 – Ukázka rozvržení velikosti a tučnosti písma formátu A3 v pracovním listu 4.1 (zmenšeno)	39
Obrázek 9 – Ukázka rozvržení velikosti a tučnosti písma formátu A4 v pracovním listu 4.1 (zmenšeno)	39
Obrázek 10 – Zadání prvního cvičení pracovního listu 2.1	40
Obrázek 11 – Příklady podob tygřika	40
Obrázek 12 – Prvotní výběr barvy zadání	41
Obrázek 13 – Mustr odstínů	42
Obrázek 14 – Zadání pracovního listu ve výsledném odstínu žluté.....	42
Obrázek 15 – První verze pracovního listu 1.1	43
Obrázek 16 – Finální verze pracovního listu 1.1.....	45
Obrázek 17 – Úprava ilustrace „Sedm lží“.....	45
Obrázek 18 – Pracovní list 1.1 v odstínech šedé.....	46
Obrázek 19 – Porovnání staré verze a nové verze cvičení 3 a 4 listu 4.2	71
Obrázek 20 – Úprava oblečení v ilustraci Josífka.....	72
Obrázek 21 – Ukázky pracovních listů z matematiky žáka se slabozrakostí a žáka intaktního.....	75
Obrázek 22 – Ukázka práce žáka se slabozrakostí a žáka intaktního.....	76

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Klasifikace zrakového postižení podle MKN-10 (ÚZIS: MKN-10, 2023).....	10
Tabulka 2 – Klasifikace zrakového postižení podle MKN – 11 (ÚZIS: MKN-11, 2023)	11
Tabulka 3 – Příklady doporučovaných velikostí bezpatkového fontu (autorka, 2023).....	24

Seznam příloh

Soubor pracovních listů je umístěn v přílohách volně vložených k této práci. Součástí těchto příloh je i soubor metodik ke všem pracovním listům i s průvodním slovem pro pedagogy.

Anotace

Jméno a příjmení:	Eliška Kneiflová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Úprava literárního textu pro žáky slabozraké na prvním stupni základních škol
Název v angličtině:	Alternation of literature text for pupils with visual impairment in primary school
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá specifickou úpravou literárního textu prostřednictvím pracovních listů pro žáky se slabozrakostí a žáky se zbytky zraku na prvním stupni základních škol. Hlavním cílem je vytvoření souboru čtrnácti pracovních listů zaměřeného na jednotlivé předměty. Pracovní listy vycházejí z knihy „Sedmilhář Josífek“. Dílčím cílem je ověření těchto listů v edukačním procesu a také vytvoření metodik pro pedagogy. Práce se skládá ze dvou částí, teoretické a empirické. Teoretická část se zabývá klasifikací zrakového postižení, popisuje specifika edukačního procesu žáků se slabozrakostí a zbytky zraku a dále nastiňuje teoretická východiska pro tvorbu pracovních listů. Praktická část se již podrobně zabývá tvorbou pracovních listů metodikou a evaluací.
Klíčová slova:	žák se slabozrakostí, žák se zbytky zraku, pracovní listy, zraková hygiena, zraková ostrost, kniha
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with the alternation of literature text through worksheets for pupils with low vision and pupils with residual vision in the first grade of primary schools. The main aim is to create a set of fourteen worksheets focused on each subject. The worksheets are based on the book „Sedmilhář Josífek“. Partial aim of the diploma thesis is to validate these worksheets in the educational process and also to create methodologies for teachers. The work consists of two parts, theoretical and empirical. The theoretical part deals with the classification of visual impairment, specifics of the educational process of pupils with low vision and residual vision and also describe the theoretical background for the

	worksheets creation. The practical part deals with the detail worksheet creation, methodology and evaluation.
Klíčová slova v angličtině:	pupil with low vision, pupil with residual vision, worksheets, visual hygiene, visual acuity, book
Přílohy vázané v práci:	Práce obsahuje pouze přílohy volně vložené.
Rozsah práce:	86 stran
Jazyk práce:	čeština